

ประวัติความเป็นมาของพระกุเวรในวรรณคดีสลักสุท

วรรณคดีสลักสุทนับว่ากว้างขวาง และมีอิทธิพลต่อวรรณคดีชาติอื่นทั้งด้านปรัชญาความคิดและอารยธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เรื่องราวของพระกุเวรที่ปรากฏในวรรณคดีสลักสุทจึงมีอิทธิพลต่อความเชื่อของชาติอื่นด้วย โดยเฉพาะทางแถบเอเชีย แต่เรื่องราวและบทบาทที่แต่ละชาติได้รับนั้นย่อมผิดแผกแตกต่างกันไปตามวิถีทางของการถ่ายทอด และการนำไปปรับแต่งให้เข้ากับสภาวะทางวัฒนธรรมที่จะค้นหาต้นกำเนิดที่แท้จริงได้ แม้ในชนชาติอินเดียเอง ความคิดเชื่อเกี่ยวกับพระกุเวรที่ปรากฏในวรรณคดีสลักสุทยังแตกต่างกันไปตามช่วงแห่งเวลา นั่นคือในสมัยรัตนโกสินทร์เวท จินตนาการและความเชื่อของชาวอินเดียถือว่าพระกุเวรเป็นเพียงหัวหน้าชนกลุ่มหนึ่ง ครั้นถึงวรรณคดีพราหมณะ ฐานะของพระกุเวรก็เปลี่ยนเป็นพระราชาแห่งพวกภราทษล และเมื่อถึงวรรณคดีทักขณและปุราณะแนวความคิดก็ยิ่งกว้างขวางขึ้น ฐานะของพระกุเวรเฟื่องฟูขึ้น ได้รับการยกย่องเป็นเทพแห่งความมั่งคั่งและทรัพย์สมบัติ ทำหน้าที่เป็นโลกบาลประจำทิศเหนือสุดเป็นเทพที่มีความสำคัญทัดเทียมกับเทพผู้มีชื่อเสียงอื่น ๆ ที่เคยมีอิทธิพลในสมัยพระเวท ดังนั้นลักษณะการต่าง ๆ ที่ปรากฏจึงเป็นเรื่องที่ควรจะได้วิเคราะห์ถึงรายละเอียดและแนวคิดสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องกันแต่ละสมัย

พระกุเวรในวรรณคดีสมัยพระเวท

วรรณคดีพระเวทสุดเป็นวรรณคดีที่เก่าแก่ที่สุด ถือว่าเป็นหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ คำสอน ปรัชญา และอารยธรรม และบ่อเกิดทางด้านความคิดของอินเดียนับตั้งแต่สมัยที่พวกอารยันบุกเข้าไปจนถึงทุกวันนี้ วรรณคดีพระเวทเป็นตัวแทนมโนภาพเกี่ยวกับการสร้างสรรพจักรวาลโดยเฉพาะโลก สวรรค์ และเทพต่าง ๆ ในระยะเริ่มแรก แนวความคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับเทพเจ้าของชาวอินเดียได้กำหนดทพสงงาน

ธรรมชาติต่าง ๆ ออกมา เป็นบุคลาธิษฐาน เทพเจ้าทำหน้าที่ต่าง ๆ กัน แต่ก็ยังไม่กำหนดว่า เทพเจ้าแต่ละองค์มีอำนาจแค่ไหน เมื่อมีเทพเจ้า เป็นผู้พิทักษ์คุ้มครองก็ย่อมต้องมีผู้ที่คอยทำร้ายสร้างความ ฉันทนาการเกี่ยวกับผู้ที่ เป็นปฏิปักษ์กับมนุษย์และเทพเจ้า นั้นย่อมต้องโหดร้ายน่ากลัว อสูร รากษส ยักษ์ และภูตผีต่าง ๆ จึงเกิดขึ้น

เรื่องราวของพระฤเวระในวรรณคดีพระเวทตอนต้นไม่มีปรากฏ เริ่มมาปรากฏครั้งแรกในคัมภีร์อถรรพเวทและคตปถพราหมณะซึ่งจัดว่าเป็นวรรณคดีพระเวทตอนปลายแล้ว แต่เรื่องราวของพระฤเวระก็ยังไม่ชัดเจนนักเพียงแต่พอที่จะทราบได้ว่า ✓ พระฤเวระในคตปถของชาวอินเดียนั้นมีความเกี่ยวข้องกับพวกที่เป็นศัตรูของมนุษย์และเทพ

ก. พระฤเวระในคัมภีร์อถรรพเวท คัมภีร์อถรรพเวทบางส่วนมีความคล้ายคลึงกับฤคเวท คือเป็นบทสวดสรรเสริญเทพเจ้า ซึ่งแสดงว่าเสียนแบบคัมภีร์ฤคเวท แต่ส่วนใหญ่แล้วเป็นบทสวดสั้น ๆ ที่อ่อนหวานให้ธรรมชาติรอบตัวอาจเป็นต้นไม้หรืออื่น ๆ ให้มาบันดาลความดีและความเลวให้เกิดขึ้น เช่นสามารถบันดาลความลွှ่ยให้แก่ตัวเอง บันดาลความทุกข์ให้แก่ผู้อื่น สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ขับไล่พวกภูตผีปีศาจ สิ่งชั่วร้าย และสามารถบันดาลให้หญิงชายรักกันได้

ความเชื่อประเภทนี้เข้าใจว่าคงจะเป็นของชาวพื้นเมืองซึ่งในคัมภีร์ฤคเวท เรียกว่าพวกทาสีซึ่งอาจจะเป็นพวกทมิฬในปัจจุบัน และพวกชาวอารยันได้ยอมรับความคิดนี้หลังจากที่ได้คลุกคลีกับชาวพื้นเมืองมานานจนกระทั่งพวกอารยัน เชื้อถือและได้สร้าง คัมภีร์อถรรพเวทขึ้น ประเพณีอินเดียเดิมนั้นยอมรับนับถือเพียงพระเวททั้ง 3 คือ ฤคเวท ยજูรเวท และสามเวท แต่ต่อมา ก็ยอมรับอถรรพเวทเป็นคัมภีร์พระเวทที่สี่ และยังเชื่อว่าฤคชนหนึ่งชื่อ อถรรวัน (Atharvan) เป็นผู้รวบรวมและจัดคัมภีร์พระเวทนี้ให้เป็นหมวดหมู่

เรื่องราวของพระฤเวระในคัมภีร์อถรรพเวทมีน้อยและค่อนข้างจะกระช่อน กระทั่งต้องอาศัยการสันนิษฐาน ข้อความในคัมภีร์อถรรพเวทมีดังนี้

- นางกั้วขึ้นมา นางมาสู่พวกอิตรชน¹ พวกอิตรชนเชื้อเชิญนางด้วยคำว่า "ข้าแต่
 ตโรธา นางผู้เร้นลับ ขอนางจงมาเถิด" /9/
 กุเวร* เป็นบุตรของนางกับวิศรวัณ ภาชนะตบย้อมเป็นภาชนะ /10/
 รัชตนาภบุตรของกุเวรรัตนมนาง เขารัตนมนางผู้เร้นลับ /11/
 พวกอิตรชน ตารงชีวิตอยู่ได้เพราะนางผู้เร้นลับ รัชตนาภยศตความ
 ชั่วร้ายทั้งปวง เขาเป็นผู้ที่มีประโยชน์ในการตารงชีวิต เขารู้แล้วอย่างนี้² /12/

ข้อความในอถรรพเทททำให้ทราบว่าได้ดาของพระกุเวรคือพระวิศรวัณ
 แต่ไม่ปรากฏรายละเอียดอื่น ๆ อีก ส่วนมารดาอาจสันนิษฐานได้ว่าเป็นแม่วัวซึ่งเหล่า
 อิตรชนนี้คงจะเห็นพระกุเวรมีรูปร่างที่ลุ่มปุรมณ์ แสดงว่าได้รับอาหารที่ดีมีประโยชน์
 จึงเห็นคุณค่าของแม่วัว อีกทั้งเมื่อโตลงไข่มเป็นอาหารและใช้แรงงานของวัวแทน
 คนขึ้นจึงเห็นคุณค่าให้การยกย่องนับถือ

ชาวอินเดียมองว่านมวัวเป็นอาหารที่ประเสริฐสุดและมีคุณค่า วัวจึงจัด
 เป็นวัตถุมีค่าสูงที่สุดต่อการแลกเปลี่ยนในสมัยที่ยังไม่มีเงินตรา เมื่อพระกุเวรเป็นบุตร

¹ AV.P ใช้คำว่าปุณยชน (punyajana) แทนคำว่าอิตรชนทุกแห่ง.

* ในฉบับพิมพ์ภาษาสันสกฤตใช้ทั้งสองรูป กุเทร (kubera) กิสิ กุเวร
 (kuvera) กิสิ ส่วนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะใช้คำว่ากุเวรทุกแห่ง.

² A.V.8.10.9-12.

sodakrāmat setarajanānāgacchat tāmitarajānā
 upāhvayanta tirodha eḥiti /9/
 tasyāḥ kuvero vaisravaṇo vatsa āsīdāmapātram pātram /10/
 tām rajatanābhiḥ kāverako' dhak tāmtirodhāmevadhak /11/
 tām tirodhāmitarajanās upa jīvanti tiro dhatte sarvaṃ
 pāpmānamupajīvanīyo bhayati ya evam veda /12/

ของแม่ช่วย้อมต้องได้รับการยกย่องนับถือเช่นเดียวกับคนมีฐานะเป็นผู้เฒ่าของพวกอิตรชน และฐานะของผู้เฒ่านี้คงถ่ายทอดไปถึงรัชตนาถผู้เป็นบุตรของพระกุเวรด้วย ได้มีนักปราชญ์หลายท่านได้พยายามตีความและให้ความหมายคำว่าอิตรชนหรือปุณยชนกันไว้อย่างต่าง ๆ กัน

เซอร์ โมเนียร์ โมเนียร์-วิลเลียมส์ (Sir Monier Monier-Williams) อธิบายว่า อิตรชนเป็นชื่อสุภาพของสิ่งมีชีวิตที่เข้าใจว่าเป็นพวกเดียวกับผีปีศาจแห่งความมืด³

เอ็ดเวิร์ด วอชเบิร์น ฮอปกินส์ (Edward Washburn Hopkins) ได้อธิบายเปรียบเทียบว่า ปุณยชน เป็นคำที่แสดงคุณลักษณะของอิตรชน ซึ่งหมายถึงพวกที่มีอำนาจพิเศษเหนือธรรมชาติบางที่ก็รวมถึงพวกผีปีศาจเข้าไปด้วยในอรรถพเวท แต่ในกาพย์ก็มิได้มีที่บ่งแสดงว่ายักษ์เป็นพวกเดียวกับผี ปีศาจ⁴

มาร์กาเรต และ เจมส์ สแตตเลย์ (Margaret and James Statley) กล่าวว่า ในอรรถพเวทฉบับไปปลาดา (Pāippalada) เรียกยักษ์ว่า ปุณยชน ดังนั้นคำว่าปุณยชนและอิตรชนจึงกลายเป็นคำที่มีความหมายเช่นเดียวกับยักษ์ในเวลาต่อมา⁵

ข. พระกุเวรในคัมภีร์คัศตปทพราหมณะ คัมภีร์พราหมณะมีลักษณะเป็นคู่มือที่จะอธิบายขยายความบางส่วนในคัมภีร์พระเวท และมีนิทานประกอบมากมายด้วย คัมภีร์พระเวทแต่ละเล่มจะมีพราหมณะของตัว เช่นคัมภีร์พราหมณะของฤคเวทได้แก่ ไรตเรยพราหมณะ เป็นต้น ส่วนคัศตปทพราหมณะเป็นคัมภีร์ที่ขยายความและอธิบาย

³Sir Monier Monier-Williams, A Sanskrit English Dictionary, (Delhi : Oriental Publishing, 1899), p. 164.

⁴Edward Washburn Hopkins, Epic Mythology, (Delhi : Indological Book House, 1968), p. 148.

⁵Margaret and James Statley, Horper's Dictionary of Hinduism, (New York : Harper & Row Publishers, 1977), p. 345.

คัมภีร์ยชุรเวทที่เขียนเป็นร้อยแก้ว ระยะเวลาที่แต่นั้นประมาณ 800-500 ปีก่อน
คริสต์ศักราช

เรื่องราวของพระกัเวรในคัมภีร์พราหมณะนั้นปรากฏอยู่ในบทลวดของการ
ทำพิธีฮัศวเมธ ซึ่งเป็นพิธีที่แสดงถึงแก่นยานุภาพของกษัตริย์ที่จะขยายอำนาจออกไป
โดยการรุกรานดินแดนของผู้อื่น พิธีฮัศวเมธถือเป็นพิธีศักดิ์สิทธิ์โดยจะเริ่มพิธีด้วยการ
หาม้าที่ตีที่สุดมา เข้าพิธีแล้วปล่อยให้ม้าวิ่งไปโดยมีกองทหารผู้ชำนาญศึกติดตามไป
ถ้าม้าวิ่งไปในบ้านเมืองใด เจ้าของดินแดนทำการเสี่ยงต้อนรับกองทัพก็จะไม่ทำอันตราย
ถือว่า เป็นเมืองขึ้นโดยปริยาย แต่ถ้าเจ้าของดินแดนไม่ยอมก็จะต้องสู้รบกัน

เมื่อปล่อยให้ม้าวิ่งไปประมาณ 1 ปี ก็จะมีม้ากลับเมืองเพื่อทำพิธีอีกครั้ง
คือการหาม้า พิธีคราวนี้ใช้เวลาหลายวัน ผู้กระทำพิธีคือพราหมณ์ เริ่มตั้งแต่นำ
ไปผูกกับหลักรวมทั้งสัตว์น้ำอื่น ๆ ที่เพิ่มเข้ามาให้อยู่ใกล้หลุมไฟในกระโจมพิธี⁶
เริ่มพิธีในวันแรกด้วยการจัดตั้งเครื่องสังเวยให้แก่วิดฤ (Savitry) พอตกเย็นก็มี
การลวดสรรเสริญพระราชาในกาลก่อน มีการบรรยายถึงการทำสงครามและการ
ชนะสงครามของพระราชานั้น ๆ

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶R. (tr.) 1 : 36.

ในวันต่อ ๆ มา หลังจากตั้งเครื่องสังเวทแล้วก็ล่าวสดสรเสริญฮัญเชิญ
เทวราชาและประยาชนของพระองค์ในแต่ละวันไป* สำหรับพระกัเวระจะได้รับการ
ล่าวสดสรเสริญในวันที่ 6 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ในวันที่ 6 เมื่อได้ถวายเครื่องสังเวทเหล่านี้เรียบร้อยแล้ว พิธีการได้ดำเนินไป
เช่นเดียวกัน พราหมณ์โหราจารย์จะเรียกว่า "ข้าแต่พราหมณ์ฮัรวรรยุ" พราหมณ์
ฮัรวรรยุตอบว่า "ข้าแต่โหราจารย์ ขอให้สันโดได้เรียกท่านเกิด" และกล่าวอีกว่า

* เทวราชา และประยาชนของพระองค์ที่มีบทล่าวสดสรเสริญฮัญเชิญมีดังนี้

<u>เทวราชา</u>	<u>ประยาชน</u>
พระยม (Yama)	บรรพชน (pitr)
พระวรุณ (Varuna)	คนธรรพ์ (Gandharva)
พระโลม (Soma)	ฮัปัสร์ (Apsaras)
พระอรพท (Arbuda)	งู (Sarpa)
พระกัเวระ (Kuvera)	รากษส (Rākṣasa)
พระมตลย (Matsya)	ปลา (Matsya)
พระอลิต (Asita)	อสูร (Asura)
พระตารกษย (Tarksya)	นก (Vayasa)
พระอินทร (Indra)	เทพ (Deva)

(SBr. 13.4.3.5-14)

พระราชอาฎาเวรทรงเป็นโอรสของพระวิศรณะ พวกภราทษลที่ต่ำช้าของพระองค์
อยู่ที่นี้ พวกเขาเป็นโอรสปล้นกระทาบาปและจะมาพบปะกันที่นี้ พระกเวรทรง
ล่อนพวกเขาว่า เทวชนวิทยาคือพระเวทและนี่แหละคือพระเวท ขอให้บรรพหนึ่ง
ของเทวชนวิทยาจงได้ปรากฏเสมือนหนึ่งว่าพระองค์ทรงกำส้งท่งอยู่⁷

หากพิจารณาบทลวดสรรเสริญเทวราชาต่าง ๆ เหล่านี้จะเห็นว่าทั้งเทวราชา
และประชาชนของพระองค์ล้วนแล้วแต่มีมหิทธานุภาพและอำนาจที่เหนือธรรมชาติทั้งสิ้น
จึงเป็นการสมควรที่จะต้องอัญเชิญมาร่วมในพิธีเพื่อให้เกิดศิริมงคล และเพื่อให้เทวราชา
ทั้งหลายได้ช่วยพิทักษ์รักษาให้พิธีนี้ดำเนินไปได้ด้วยดี

จากบทลวดสรรเสริญอัญเชิญพระกเวรแสดงว่าพระองค์ได้มีฐานะสูงขึ้น
กว่าในอรรถพรเวท เพราะในคตปถพราหมณะพระกเวรมีฐานะราชาแห่งพวกภราทษล
แต่พวกภราทษลเป็นอมุขย์ที่ดูร้าย เป็นโอรสปล้นและเป็นอันตรายต่อมนุษย์และเทวด
จึงทำให้พระกเวรผู้เป็นพระราชอาของพวกภราทษลเหล่านี้เป็นที่น่าครั้นคร้ามและน่า
หวาดกลัวด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้พวกภราทษลจะได้เรียนรู้เทวชนวิทยาก็ตาม ในด้าน
คุณธรรมและความประพฤติย่อมต้องด้อยกว่าเหล่าอัตรชนหรือปุถุชนในอรรถพรเวทแน่

⁷SBr. 13.4.3.10.

atha śaṣṭhe 'han evamevāitāsviṣṭiṣu samsthitā
sveṣāivāvṛdadhvaryaviti havāi hotarityevādhvaryuh kuvero
vāisravaṇo rajetyāha tasya rakṣāṃsi visastānimānyāsata'
iti selagāḥ pāpakṛta upasametā bhavanti tānupadisati
devajanavidyā vedah so' yamiti devajanavidyāyā ekam parva
vyācaksāna-ivānudgam

*ดูรายละเอียดของภราทษลในภาคผนวก, หน้า 87.

พระกวีในวรรณคดีสมัยหลังพระเวท

วรรณคดีของอินเดียที่เกี่ยวกับทางคำสอนและความเชื่อในเทพนิยายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นสมัยหลังพระเวทนี้มีเป็นจำนวนมาก ทั้งยังได้รับความนิยมยกย่องถือว่ามีความสำคัญรองจากวรรณคดีพระเวทด้วย เช่น มนุส์มฤติ รามายณะ มหาภารตะ และปุราณะ เป็นต้น เรื่องราวของพระกวีที่ปรากฏในวรรณคดีสมัยหลังเหล่านี้เริ่มชัดเจนทั้งในด้านบทบาท ฐานะ หน้าที่ ตลอดจนมหรธรรณภาพซึ่งคงเป็นเพราะกรวิอินเดียสมัยนั้นให้ความสนใจและประพันธ์เรื่องราวที่เกี่ยวกับพระกวีมากขึ้นและทำให้พระกวีมีฐานะดีขึ้นกว่าเดิมด้วย

ก. พระกวีในคัมภีร์มนุส์มฤติ คัมภีร์มนุส์มฤติจัดเป็นวรรณคดีประเภทธรรมคำสั่งที่มีลักษณะเป็นตำรากฎหมายที่แต่งเป็นโคลง ระยะเวลาในการแต่งประมาณ 500-200 ปีก่อนคริสต์ศักราช เนื้อหาจะเริ่มตั้งแต่กำเนิดจักรวาลเรื่อยมาจนถึงสมัยที่มนุษย์รวมกันอยู่และมีหลักเกณฑ์ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติต่อกันในสังคมอันเป็นวิธิตำเนินชีวิตของชาวอินเดียทุกวาระ

เรื่องราวของพระกวีที่ปรากฏในมนุส์มฤติแม้จะมีไม่มากแต่ก็สามารถทำให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของพระกวีจากในวรรณคดีสมัยพระเวทมากเพราะในมนุส์มฤติฐานะของพระกวีเป็นโลกบาล 1 ใน 8 ของโลกบาลทั้งหมด มีความเป็นอมตะและอานุภาพทัดเทียมกับเทพองค์อื่น ๆ ดังข้อความที่ว่า

เพราะว่าโลกนี้ปราศจากพระราชาแล้ว ชาวโลกจะกระสัดกระจายไปทุกทิศทุกทางเพราะความกลัว พระผู้เป็นเจ้าของจักรวาลสร้างพระราชาขึ้นเพื่อพิทักษ์รักษาชาวโลกทั้งผอง /3/

พระผู้เป็นเจ้าของจักรวาลสร้างพระราชาด้วยอนุภาคอันเป็นอมตะของพระอินทร์ พระวาโย พระยม พระสุรยะ พระฮคินิ พระวรุณ พระสันทร และพระกวีเวรผู้เป็นเจ้าของเทพยดัลมบดี /4/

ด้วยเหตุที่พระอนุบาลองค์นี้รุดขึ้นมาจากอนุภาคทั้งหลายของทวยเทพผู้ยิ่งใหญ่เหล่านี้ พระองค์จึงทรงมีอำนาจเหนือสรรพสัตว์ด้วยพระเดชานุภาพ /5/

พระองค์ประดุจดวงอาทิตย์ ทรงเผาตาทังหลายและใจทั้งหลายในโลกนี้ ไม่มีใครกล้าจ้องมองพระองค์ /6/

พระองค์ทรงเป็นพระอัคนี พระวาโย พระสุรยะ พระสนิทร พระธรรมราช
 พระกเวร พระวรุณ และพระอินทร์ ผู้ยิ่งใหญ่ด้วยพระราชอำนาจ /7/
 และพระนฤบาลทรงร่างแห่งโลกบาลทั้ง 8 คือ พระสนิทร พระอัคนี พระสุรยะ
 พระวาโย พระอินทร์ พระกเวร พระวรุณ และพระยม⁸ /96/

นอกจากนี้ยังมีข้อความอื่นในคัมภีร์มฤตยูติที่กล่าวถึงความประพัตติและการ
 ปฏิบัติองค์ที่ดงามของพระองค์ และด้วยผลแห่งคุณงามความดีนี้ พระกเวรจึงได้เป็นเจ้า
 แห่งเทพยดลัมปติ ดังข้อความที่ว่า

เพราะเหตุแห่งการประพัตติชิว พระเจ้าเวนะจึงทรงประลบความพิเนาค
 เขมเดียวกับพระเจ้านทข พระเจ้าลู่ทาสโอรสของพระเจ้าปชวันะ รวมทั้ง
 พระเจ้าลู่มุยะ และพระเจ้านิมิตด้วย /41/

⁸Mn.7.3-7; 5.96.

arājake hi loke' sminsarvato vidrute bhayāt /
 rakṣāthamasya sarvasya rājānamasṛjatprabhuh //3//
 indrānilayamārkāṇāmagneśca varuṇasya ca /
 candravittesayoscaiva matrā nirhrtya śāsvatih //4//
 yasmādeṣam surendrāṇam matrābhyo nirmito nrpaḥ /
 tasmādabhibhavatyēṣa sarvabhūtāni tejasā //5//
 tapatyādityavaccaiṣa cakṣuṃsi ca manāṃsi ca /
 na caitaṃ bhuvī saknoti kascidapyabhivikṣitum //6//
 so' gnir bhavati vāyusca so' rkaḥ somaḥ sa dhramarāt /
 sa kuberaḥ sa varuṇaḥ sa mahendraḥ prabhavataḥ //7//
 somāgnyarkānilendraṇām vittāppatyoryamasya ca /
 aṣṭānām lokapālānām vapurdhārayate nrpaḥ //96//

เพราะเหตุแห่งการประพาศิตี พระเจ้าปฤถุและพระเจ้ามนุสึงทรงได้รับ
ราชลัมบตี พระกุเวรทรงได้เป็นเจ้าแห่งทรพีและพระวิคัวมิตโรรสัของคาริ
ทรงได้รับความเป็นพราหมณ์⁹

ข้อที่น่าสังเกตในมนุสัมฤตติไม่มีประวัติความเป็นมาของพระกุเวร และเพราะ
ได้ประพาศิตีปฏิบัต้อย่างไรจึงได้รับความเป็นเจ้าแห่งทรพี คงอาจเป็นเพราะกริต้องการ
ที่จะเน้นถึงความสำคัญของพระราชยามากกว่าสิ่งอื่นใดจึงไม่พยายามที่จะนำรายละเอียดอื่น ๆ
เกี่ยวกับพระกุเวรมากล่าวอีก แต่อย่างน้อยก็ทำให้เชื่อได้ว่าก่อนที่พระกุเวรจะได้รับฐานะ
เจ้าแห่งทรพี และโลกบาลคงจะต้องมีความเกี่ยวพันกับความเป็นพระราชาแน่

ข. พระกุเวรในรามายณะ มหาภารตะ ปุราณะ และวรรณคดีอื่น ๆ

ในวรรณคดีสันสกฤตประเภทกาพย์ อิติहाล และร้อยแก้วร้อยกรองประเภทอื่นที่แต่งขึ้นในระยะ
หลังนี้มีเรื่องราวเกี่ยวกับพระกุเวรมาก แต่ก่อนที่จะกล่าวถึงเรื่องราวของพระกุเวรใน
วรรณคดีเหล่านี้ก็ควรทราบสังกะษณะบางประการเกี่ยวกับคัมภีร์เหล่านี้เพื่อจะได้เข้าใจ
ความเป็นมาของพระกุเวรได้ชัด เจนขึ้นดังต่อไปนี้

รามายณะ เป็นวรรณคดีกาพย์ที่เก่าแก่ที่สุดเรียกได้ว่าเป็นอากิกาพย์
ผู้ประพันธ์คือฤชวาลมิกิ เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการแสดงวีรกรรมอันยิ่งใหญ่ของฝ่ายพระราม
ซึ่งชาวอินเดียเชื่อว่าเป็นพระวิษณุอวตารเพื่อทำลายครามปราบปรามทวกรากษลซึ่งมีราวณะ
เป็นหัวหน้า วรรณคดีเรื่องนี้มีเรื่องราวเกี่ยวพันกับเทพต่าง ๆ รวมทั้งพระกุเวรซึ่งเป็น
พี่น้องร่วมบิดากับราวณะด้วย

⁹Mn.7.41-42.

veno vinasto 'vinayānahaṣaścāiva pārthivah /
sudāḥ pāijavanaścāiva sumukho nimirva ca //41//
prthustu vinayadrājyam prāptavānmanureva ca /
kuverasca dhanāisvaryam brāhmanyam cāiva gādhijah //42//

มหากาพย์ เป็นวรรณคดีประเภทอิติहाสที่มีความยาวถึงหนึ่งแสนโคลก ผู้รวบรวมคือฤๅษายาสะ (vayāsa) เนื้อหาเป็นการรบระหว่างกษัตริย์ปาณฑพกับกษัตริย์เคาโรในระยะเวลา 18 วัน แต่ที่มหากาพย์มีความยาวก็เพราะมีเรื่องราวต่าง ๆ ที่แทรกไว้เป็นจำนวนมาก บางเรื่องอาจกล่าวได้ว่าเป็นวรรณคดีที่มีความไพเราะ และบางเรื่องก็เป็นเรื่องทางศีลธรรม เรื่องราวของพระกุเวรนอกจากจะปรากฏในตัวเรื่องของมหากาพย์แล้ว แม้ในเรื่องแทรกต่าง ๆ ก็มีปรากฏด้วยเช่นกัน

ปราชญ์ชาวตะวันตกเรียกมหากาพย์และรามายณะว่าเป็นวรรณคดีวีรกรรม (Epic) ซึ่งเรามักเรียกเป็นภาษาไทยว่ามหากาพย์

ปราชณะ มีลักษณะเป็นตำนานหรืออิติहाส แต่งเป็นโคลก เนื้อหาเน้นประเด็นเดียว ถือว่ามี 5 ลักษณะ ได้แก่

1. การสร้างโลก (ลัรค)
2. การเสริมสร้างโลกสืบต่อมา (ปุรติลลัรค)
3. เรื่องราวของเหล่าเทวะและฤๅษีตระกูลต่าง ๆ (วีค)
4. เรื่องราวของโลกในแต่ละยุคสมัยของพระมนู (มนวนุช)
5. เรื่องราวของกษัตริย์สุริยวงศ์และสินทรวงศ์ (วีคานูจริต)

ในปราชณะ 18 คัมภีร์นั้นมีอยู่เพียงบางคัมภีร์เท่านั้นที่มีลักษณะครบทั้ง 5 ลักษณะ และที่รู้จักกันแพร่หลายได้แก่วิชฌูปราชณะ นอกนั้นก็ยังมีลักษณะดังกล่าวเพียง 2 หรือ 3 ลักษณะ เท่านั้น เรื่องราวและบทบาทของพระกุเวรในปราชณะมีรายละเอียดที่แตกต่างจากรามายณะและมหากาพย์ และแม้แต่ในปราชณะด้วยกันก็ยังผิดแผกแตกต่างออกไปอีก

วรรณคดีอื่น ๆ นอกจากวรรณคดีที่กล่าวมาแล้วข้างต้นยังมีวรรณคดีอื่น ๆ ซึ่งเป็นผลงานของกวีในระยะหลังที่มีเรื่องราวและบทบาทของพระกุเวรปรากฏอีกหลายเรื่อง เช่น กถาลัริตลัคร ซึ่ง เป็นวรรณคดีประเภทนิทานของโลมเทวะ หรือเมฆทุตซึ่งเป็นผลงานของกวีที่แต่งเป็นคำประพันธ์ประเภทลำนำ (Lyric) เนื้อหาเป็นการพรรณนาความรักของยักษ์ตนหนึ่งที่ต้องจากคนรักไปอยู่ในดินแดนห่างไกล ลักษณะการแต่งของเมฆทุตคล้าย ๆ กับ

นิราศของไทย นอกจากเมฆุต กาสิทาลยังล่อดแทรกบทบาทเล็ก ๆ น้อย ๆ ของพระกเวร
ไว้ในผลงานเรื่องอื่น ๆ ของเขาอีกด้วย เช่น กุมารลัมภพ วรวงศ์ เป็นต้น

เรื่องราวของพระกเวรในวรรณคดีสมัยหลังเหล่านี้มีรายละเอียดคล้ายคลึงกันและ
แตกต่างกันออกไปทั้งประวัติความเป็นมาและบทบาทที่สำคัญ ๆ ดังนั้นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะ
ขอกล่าวรวมกันไปเป็นหัวข้อ ๆ ดังนี้

1. กำเนิดพระกเวร ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับชาติกำเนิดของพระกเวร
ที่ปรากฏในคัมภีร์มหาภารตะและปุราณะมีรายละเอียดค่อนข้างจะน้อยมาก เรื่องราว
ส่วนใหญ่จะปรากฏในคัมภีร์รามายณะเท่านั้น โดยเริ่มกล่าวตั้งแต่การสืบเชื้อสายจาก
พระประชาบดีลงมาดังนี้

ในกฤตยุกฤตยูปุสตีตยะ (Pulastya) ผู้เป็นโอรสของพระประชาบดีได้บำเพ็ญพรต
อยู่ที่เชิงเขาพระสุเมรุ อาศรมของพระปุสตีตยะตั้งอยู่ในที่ล่งงามและร่มรื่นจึงทำให้บรรดา
ธิดาของฤๅษีซึ่งบำเพ็ญพรตอยู่ในบริเวณใกล้เคียงรวมทั้งนางอัปสรเข้ามาเที่ยวชมและล่งเสียง
ร้องรำกันอย่างล่งกล่นานเป็นการรบกวนความล่งบและการบำเพ็ญพรตของพระปุสตีตยะมาก
พระองค์จึงล่งไปว่าถ้าสตรีใดเข้าใกล้อาศรมของพระองค์ก็ให้ล่งนั้นตั้งครมขึ้น ตั้งแต่นั้น
มาบรรดาลสตรีที่รู้เรื่องคำล่งนั้นก็ไม่งกล้าเข้าใกล้เขตอาศรมของพระปุสตีตยะอีก

วันหนึ่งธิดาของราชฤๅษิตฤถณินทุ (Trnabindu) ได้เดินเที่ยวเล่นมาจนถึงเขต
อาศรมของพระปุสตีตยะซึ่งขณะนั้นกำลังท่งพระเวทอยู่ ด้วยเหตุที่นางมิได้ทราบถึงคำล่ง
ของพระฤๅษีมาก่อนนางจึงเดินเข้าไปท่งใกล้ ๆ ท่งใดนางก็รู้ล่งว่านางกำลังมีครม นางตกใจ
มากรีบล่งไปหาบิดา พระฤๅษิตฤถณินทุจึงไ้ญาณของพระองค์ก็ทราบเรื่องราวท่งหมด จึงได้
พานางไปหาพระปุสตีตยะและยกนางให้เป็นภรรยาอยู่ปรนนิบัติพระปุสตีตยะแต่นั้น

จากนั้นไม่นานนางได้ให้กำเนิดโอรสและเผื่องจากนางได้ท่งพระเวทในขณะ
ตั้งครม พระปุสตีตยะจึงให้ชื่อโอรสว่า วิศรวลี (Visravas) เมื่อพระวิศรวลีเจริญเติบโต
ก็ศึกษาพระเวทและบำเพ็ญเพียรเช่นเดียวกับบิดา ทำให้พระมุนีภรทวาช (Bharadvāja)
พอใจมากจึงยกธิดาชื่อว่า เทววรรณินิ (Devavarṇinī) ให้เป็นภรรยา ต่อมานางก็ให้กำเนิด

โอรสที่มีคุณสมบัติแห่งความเป็นพราหมณ์ พระปุสฺสัถยยะผู้เป็นปู่มีความลุ่มและพอใจมากจึงให้ชื่อว่า ไวศฺรณะ (Vaiśravaṇa) และให้คำทำนายว่าต่อไปจะได้เป็นผู้ดูแลและเป็นเจ้าของทรัพย์ล้มปศุทั้งหมด¹⁰ ไวศฺรณะผู้นี้ต่อมานิยมเรียกกันในวรรณคดีสันสกฤตสมัยหลังว่า "กัเวระ"

ส่วนคัมภีร์มหาภารตะ กล่าวแต่เพียงสั้น ๆ ว่าพระกัเวระเป็นโอรสของพระปุสฺสัถยยะ ผู้เป็นโอรสของพระประช่าบดีและมารดาของพระกัเวระเป็นแม่วัว¹¹

เป็นที่น่าสังเกตว่าทั้งปิตามารดาของพระกัเวระที่กล่าวไว้ในมหาภารตะกล่าวไม่ตรงกับรามายณะ เพราะในรามายณะพระปุสฺสัถยยะเป็นปู่ไม่ใช่เป็นบิดาของพระกัเวระ และมารดาคือนางเทวารรณิณีแม่วัวดังที่กล่าวไว้ในมหาภารตะ นอกจากนี้ในมหาภารตะยังกล่าวว่าพระกัเวระมีชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า ไอลวิลละ¹² (Ailavila) ซึ่งหมายถึงลูกของนางอิลวิลลา ซึ่งเป็นวีรียชนอีกแบบหนึ่งของคำว่า อิทริทา ซึ่งไปตรงกับที่ปรากฏในปุราณะ

ความสัมพันธ์ระหว่างชื่อปิตามารดาของพระกัเวระมีไข่จะมีปรากฏเฉพาะในมหาภารตะและรามายณะเท่านั้น แม้ในปุราณะฉบับต่าง ๆ ก็ยังกล่าวไม่ตรงเช่นกัน อาทิ

ภาควตะปุราณะ กล่าววว่าพระปุสฺสัถยยะแต่งงานกับนางหวิรรุ(Havirbhū) มีโอรส 2 องค์ คือ กุชือคัสติยยะ (Agastya) และพระวิคฺรวัลิ ต่อมาพระวิคฺรวัลิได้

¹⁰R.7.3.1-10.

¹¹MBh. 3.259.11-12.

pitāmaho rāvaṇasya sāksāddevas prajāpatis
svayambhūs sarvalokānām prabhus sraṣṭa mahātapās
pulastyo nāma tasyāsīnmanaso dayitas sutas
tasya vaisravaṇo nāma gavi putro' bhavatprabhus.

¹²MBh.5.139.30; 9.46.22.

แต่งงานกับนางอิทธิกา (Idavidā) นางได้ให้กำเนิดโอรสคือพระกัเวร¹³ นางอิทธิกา
นี้ในวิษณุปุราณะ¹⁴ กล่าวว่านางเป็นธิดาของฤๅษิตฤๅณินทฤๅซึ่งในรามายณะนางคือภรรยาของ
พระปุสลิตยะ

นอกจากนี้ เอช.เอช. วิลสัน (H.H.Wilson) ได้กล่าวอ้างในวายุปุราณะว่า
กล่าวถึงนางอิทธิกา (Ividā) ว่าเป็นมารดาของพระวิศรวัลิ¹⁵ ส่วนชคดิปุราณะ กล่าวว่า
นางปุชโปตกฏา (Puspotkatā) เป็นมารดาของพระกัเวร¹⁶ ซึ่งนางปุชโปตกฏานี้ใน
มหาภารตะกล่าวว่านางเป็นมารดาของราวณะและกุมภกรรณ

เวตตัม มณี (Vettam Mani) จึงได้อธิบายว่า พระปุสลิตยะแต่งงานกับนางมานินี
หรืออีกชื่อหนึ่งว่าหริรุก นางเป็นธิดาของฤๅษิตฤๅณินทฤๅ นางมีโอรสชื่อว่าวิศรวัลิ และพระวิศรวัลิ
ได้แต่งงานกับธิดาของมุณิรทวาช ผู้มีชื่อว่า อิลาทิลลา หรืออิทธิกาหรืออีกชื่อหนึ่งว่า เทวธรรมณี¹⁷

นอกจากเรื่องราวเกี่ยวกับกำเนิดของพระกัเวรตามที่ได้อ้างไว้ไปแล้วนั้น โคปินาถ ราโอ
(Gopinātha Rao) ยังได้กล่าวถึงเรื่องราวที่กล่าวถึงกำเนิดของเทพผู้ประทานความมั่งคั่ง
ธนทะ (Dhanada) ซึ่งเป็นชื่อหนึ่งของพระกัเวรว่า เมื่อพระพรหมปรารถนาจะสร้างจักรวาล

¹³Ganesh Vasudeo Tagare, tr., The Bhāgavata Purāṇa
(Delhi : Motilal Banarsidass, 1976), 8 : 425.

¹⁴The Viṣṇu Purāṇa, trans. E.E. Wilson 4 : 245.

¹⁵Ibid 4 : 246.

"kanyā tu tasya ividā mātā visravaso hi sā"

¹⁶The Agni Purāṇa, trans. Nmmatha Nāth Dutt Shastrī
(Delhi : Chowkhamba Publication, 1967), 1 : 50.

¹⁷Vettam, Mani, The Puranic Encyclopaedia, (Delhi : Motilal
Banarsidass, 1975), p. 434.

พายุคืนก็เริ่มโหลเทออกมาจากพระพักตร์ของพระองค์และเริ่มรุนแรงขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป ทุกสิ่งก็สงบลงตามความปรารถนาของพระพรหมเช่นกัน จากนั้นพระพรหมได้สร้างเทพชั้นองค์หนึ่งจากมวลหินเหล่านั้น และแต่งตั้งเทพนั้นให้เป็นเทพผู้ประทานความมั่งคั่ง เป็นผู้พิทักษ์รักษาทรัพย์สมบัติแห่ง เทวโลกแต่นั้นมา¹⁸ แม้จะมีได้กล่าวถึงพระนามของเทพผู้นี้ก็มักจะสันนิษฐานได้จากกลุ่มชื่อยานม หนะที่ว่าเทพผู้ประทานความมั่งคั่งผู้ใดคงจะเป็น พระฤเวร

2. ครอบครัวของพระฤเวร พระฤเวรได้มีชายาชื่อ ยักษ⁸⁹ (Yaksi) หรือจาร์วี²⁰ (Cārvi) ซึ่งเป็นธิดาของทานพชื่อมูระ (Mura) มีโอรส 2 องค์ คือ มณิศรีว หรือ วรณกรวิ (Manigrīva or Varnakavi) กับนลกูพรหรือมยุราช (Nalakūbara of Mayurāja) และมีธิดาชื่อว่า มินากษ²¹ (Minākṣī) บุตรทั้งสองของพระฤเวรถูกฤชินารท (Nārada) ล่าปให้เป็นต้นไม้ ล่าเหตุเพราะว่าฤชินารทพบ เขาทั้งสองกำลังอาบน้ำที่ภรรยาในป่าโดยอยู่ในสภาพที่มึนเมา ฝ่ายภรรยามีความละอาย ก็ล้มลงขอโทษต่อฤช แต่สามีของนางกลับไม่แยแส เขาทั้งสองจึงถูกล่าปได้รับความทุกข์ทรมานยิ่ง แต่ก็มิเชื่อใจว่าจะพ้นคำล่าปได้ต่อเมื่อพระกฤษณะชละเขาวิชัยถอนต้นไม้ขึ้นมา²²

¹⁸T.A. Gopinatha RAO., Elements of Hindu Iconography. (Delhi : Varanasi Indological Book House, 1971), 2 : 534.

¹⁹The Siva purāna, trans. J.L. Shastri (Delhi : Motilal Banarsidass, 1974), 1 : 269.

²⁰W.J. Wilkins, Hindu Mythology. (Delhi : Book Store, 1972), p. 325.

²¹John Dowson, Classical Dictionary of Hindu Mythology and Religion, Geography, History and Literature. (London : Trubner & Co., 1879), p. 174.

²²W.J. Wilkins, Hindu Mythology, p. 325; The Viṣṇu Purāna 5 : 281.

มหาภารตะ²³ กล่าวว่าแม่เหล็กของพระฤเวระคือ นาง ฤทธิ* (Riddhi) และ
กล่าวถึงโอรสเพียงองค์เดียวคือ พระนลฤพร²⁴ (Nalakuṃbara)

ในรามายณะ²⁵ มิได้กล่าวว่แม่เหล็กพระฤเวระมีนามว่าอย่างไร แต่มีพระนลฤพร
เป็นโอรสเช่นเดียวกัน และมีเรื่องเล่าต่อไปอีกว่า พระนลฤพรเป็นผู้ล่าปราวณะ**
เพราะได้ทำการชินใจนางอัปสรรัมภา*** (Rambhā) ซึ่งเป็นภรรยาของพระนลฤพรว่า
หากราวณะไปชินใจสตรีใดที่มีไฉนยอมด้วยความสมัครใจ ศีรษะของราวณะจะแตกออกเป็น
7 เลี่ยง²⁶ และคงจะเป็นเพราะคำสาปของพระนลฤพรนี้ก็ได้ที่ทำให้ราวณะไม่กล้าข่มชินใจ
นางสีดาตลอดเวลาที่ถูกกักขังอยู่ในเมืองสังกาศ²⁷ พระนลฤพรมิได้เป็นภรรยาเพียงนางรัมภา

²³ MBh. 2.10.18; 9.47.29.

* คำว่า ฤทธิ แปลว่าอำนาจ ความสำเร็จ ความรุ่งเรือง โชคความลาภ ทระพยลีน
พระฤเวระซึ่งเป็นเทพแห่งความสำเร็จและทระพยลีน จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ฤทธิปติ
แต่ผู้ประพันธ์คัมภีร์สันสกฤตบางคัมภีร์เข้าใจว่า ฤทธิปติ นี้แปลว่าสามีของนางฤทธิช่ายาของ
พระฤเวระ.

²⁴ MBh. 5.117.9; 13.146.4.

²⁵ RV. 7.26.32.

** นื่องต่างมารดาของพระฤเวระ ในวรรณคดีรามเกียรติ์คือ ทศกัณฐ์

*** นางอัปสรผู้มีชื่อเสียงในเรื่องความงาม นางเคยถูกเทพทั้งหลายใช้ให้ไปทำลาย
การบำเพ็ญพรตของฤชิวคัวมิตรแต่ไม่สำเร็จ นางจึงถูกฤชิวคัวมิตรสาปให้เป็นหิน นอกจากนี้นาง
ยังเป็นต้นเหตุให้วิราธหรือตุมมรุซึ่งเป็นคนธรรพ์ถูกพระฤเวระสาปให้เป็นรากษสในรามายณะด้วย

²⁶ R.7.26.53-55; MBh. 3.275.31-33.

ในมหาภารตะพระนลฤพรล่าปราวณะให้ศีรษะแยกเป็นร้อยเสี่ยง

²⁷ MBh. 3.275.31.

คนเดียวในกถาสรีตลาคระ²⁸ กล่าวว่านางโลมประภา (Somaprabhā) รัตยาของมยะ (Maya) เป็นภรรยาของพระนลกุพรด้วย

นอกจากนี้พระกุเวรยังมีชื่อยาเป็นนางฮปสรชื่อว่า วรรคา (Vargā) นางและพวกฮปสรอื่น ๆ ได้ลี้ภัยร้องร่ำรบกวนพราหมณ์ผู้หนึ่งขณะกำลังบำเพ็ญพรตอยู่ในป่า พราหมณ์ผู้หนึ่งจึงล่าปให้นางฮปสรเหล่านี้กลายร่างไปเป็นระเข้อาศัยอยู่ในท่าน้ำศักดิ์สิทธิ์ชื่อ เส่าภทร (Saubhadra) เป็นเวลา 100 ปี²⁹

ได้มีผู้คัดค้นพบรูปปั้นที่ลหริ-พหโลล (Sahri Bahlol) เป็นรูปชายหญิงคู่หนึ่ง ชายหญิงคู่นี้มีผู้สันนิษฐานว่าคงจะเป็นพระกุเวรและชื่อยาที่ชื่อเทวิหารตี³⁰ ซึ่งทางพุทธคำลนา* เชื่อว่าพระนางคือมเหสีของพระกุเวร

นอกจากภรรยาและบุตรพระกุเวรยังมีน้องร่วมบิดาที่เกิดจากมารดาอื่น ๆ อีกหลายคน ราวมาณะกล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับพี่น้องของพระกุเวรว่า เดิมทีนั้นเมืองสังกา

²⁸ C.H. Tawney's tr., Somadeva's Kathāsaritsāgara. (Delhi : Motilal Banarsidass, 1971), 3 : 40.

²⁹ MBh. 1.208.10-13.

³⁰ ตูภาพพระกุเวรรูปที่ 1, หน้า 28.

* ในวรรณคดีพุทธคำลนา เทวิหารตีเป็นเทวีผู้พิทักษ์ปกป้องเด็ก ๆ ทั้งหลายจากอันตรายหรือโรคร้ายต่าง ๆ รูปของนางจึงปรากฏมีเด็ก ๆ อยู่รอบ ๆ เล่มมอ คงเหมือนกับของไทยที่เรียกกันว่า "แม่ซ้อ" เวลาเด็กพลัดตกหล่นแม่ซ้อจะเป็นผู้รับเด็กไว้มิให้ได้รับอันตรายมาก และชอบมาเล่นกับเด็กเล็ก ๆ เมื่อไม่มีผู้อื่นหรือขณะหลับจึงทำให้ผู้ใหญ่เห็นเด็ก ๆ ยิ้มในขณะหลับเล่มมอ เทวิหารตีเป็นที่รู้จักและนับถือของชาวพุทธในประเทศต่าง ๆ ทางแถบเอเชียโดยเฉพาะอินเดียทางเหนือตามวัดจะมีรูปปั้นหรือภาพวาดของนางติดไว้ใกล้ประตูทางเข้าหรือทางเดินเข้าสู่วัดเล่มมอ. (Getty : p. 85)

เป็นที่อยู่ของพวกราक्ष³¹ โดยมีมาलयัน (Mālyavan) ลูมาลี (Sumālī) และ มาลี (Mālī) ผู้เป็นบุตรของสุเกศ (Sukesā) รากษสปกครองอยู่ รากษสทั้งสาม และเหล่าบริวารได้พากันก่อความเดือดร้อนแก่มนุษย์และเทวดาทั้งปวงและได้ยกทัพไปยัง เทวโลก พระวิษณุจึงได้เสด็จมาปราบ ทำให้มาलयันและมาลีถึงแก่ความตาย ส่วน ลูมาลีได้หาริดาชื่อว่า ไกาสี (Kaikasī) และบริวารหลบหนีลงไปยังใต้บาดาล

ต่อมาได้แอบขึ้นมานบนโลก ได้เห็นพระกัเวรนั่งบนนุชบกึ่งดงามเพื่อไปเยี่ยม เยียนบิดามารดาและได้ทราบว่าพระกัเวรครอบครองเมืองสังกา จึงเกิดความอิจฉาและ ยุงนางไกาสีผู้เป็นริดาให้ไปปรนนิบัติพระวิศรวัสเพื่อที่จะได้ให้กำเนิดบุตรที่มีอำนาจทัดเทียม พระกัเวร นางไกาสีปฏิบัติตามบิดา และนางก็ให้กำเนิดลูกชาย 3 คน และริดา 1 คน คือ ทศกรีพ (Dasagrīva) หรือราวะณะหรือราหณ์ (Rāvaṇa) กุมภกรรณ (Kumbhakarna) วิษณะ ไทยเรียก พิภก (Vibhīṣana) และคู่รปณะ (Sūrpanakhā)³²

ส่วนในมหากาธะพระกัเวรมีน้องต่างมารดาเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคนชื่อ ขร (Khara) และน้อง ๆ ของพระกัเวรมีได้เกิดจากมารดาเดียวกัน หากแต่เกิดจากนางรากษล 3 นาง ซึ่งพระกัเวรได้ส่งให้ไปปรนนิบัติพระวิศรวัสผู้ถือกำเนิดโดยการแบ่งภาคของตนเองของ พระปุสลิตยะเนื่องจากไม่พอใจพระกัเวรผู้เป็นโอรสที่เอาใจไปฝากในต่อพระพรหมผู้เป็นใหญ่ พระกัเวรทราบเรื่องจึงส่งนางรากษลทั้งดงามชื่อว่า ปุชโปตกฐา (Puspotkatā) มาลีนิ (Mālinī) และรากกา (Rākā) มาปรนนิบัติเพื่อเป็นการเอาใจบิดา

รากษลทั้ง 3 นางได้ให้กำเนิดบุตรและริดาดังนี้ ปุชโปตกฐาให้กำเนิดราวะณะ และกุมภกรรณ มาลีนิให้กำเนิดวิษณะ ส่วนรากกาให้กำเนิดบุตรและริดาแฝดชื่อ ขร และ คู่รปณะ³³ บรรดาน้อง ๆ ทั้งหมดของพระกัเวรเหล่านี้ได้มีบทบาทที่สำคัญใน

³¹ ดูรายละเอียดในวิทยานิพนธ์ต่อไป.

³² R. 7. 9. 15-35.

³³ MBh. 3259. 1-9.

วรรณคดีเรื่องรามายณะมากโดยเฉพาะราวณะซึ่งเป็นศัตรูกับพระราม จึงเป็นที่รู้จักกัน
อย่างกว้างขวาง

นอกจากพี่น้องต่างมารดาที่เกิดจากพระวิศรวัสแล้ว ในกถาสรีตลาค³⁴
ยังกล่าวว่า มณิทร* (Manibhadra) เป็นน้องชายของพระฤเวระ แม้นในมหาภารตะ³⁵
ก็มีการกล่าวถึงความสัมพันธ์ของพระฤเวระกับมณิทรว่าเป็นราชาแห่งยักษเช่นเดียวกัน และ
ทั้งพระฤเวระและมณิทรยังได้รับความเคารพนับถือจากพวกพ้องค้ำในฐานะผู้คุ้มครองป้องกัน
ภยันตรายและทรพัสลินขณะเดินทางไปค้าขายในแคว้นต่าง ๆ³⁶

3. การเปลี่ยนแปลงฐานะของพระฤเวระ พระฤเวระมีฐานะและความเป็นเทพ
แตกต่างจากเทพองค์อื่น ๆ ทั้งนี้เนื่องจากเทพทั้งหลายของอินเดียนั้นส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์
ใกล้ชิดกับปรากฏการณ์ธรรมชาติเช่น พระฮัตถิ พระวรุณ พระวายุ พระสันทร
พระอาทิตย์ เป็นต้น หรืออาจถือกำเนิดจากการสร้างขึ้นของพระผู้เป็นเจ้า ตลอดจน

³⁴Tawney, Somadeva's katha-Sarit-Sagara, 9 : 12.

* มณิทร แปลว่า ผู้มีแก้วเป็นที่รัก หรือผู้ที่เป็นที่รักของแก้วมณี ในที่นี้น่าจะ
แปลว่าผู้เป็นที่รักของแก้วมณี ทั้งนี้อาศัยจากความคิดที่ว่ามณิทรเป็นที่เคารพบูชาของ
นักธุรกิจของพ่อค้า

³⁵MBh. 3.125.8.

³⁶MBh. 3.64.130.

rte tvam manushim mrtyam na pathyami mahavane
tatha no yaksharad adya manibhadrah prasittu

ขององค์กษราษ จงอย่าขาดความคุ้มครอง แม้ใครจะข่มเหง ไวศรวัสช่วยกันภัย
อันท้าวมณิทร ช่วยขจัดซึ่งสงโร อุบาทว์บาราศ์ไกล จากเหล่าข้าณิชากร

(พระนลคำหลวงของรัชกาลที่ 6)

การสืบเชื้อสายของเทพต่าง ๆ ด้วย ซึ่งอาจถือว่าเป็นเทพโดยกำเนิดทีเดียว แต่พระกุเวรมิได้มีความเป็นเทพดัง เช่นเทพทั้งหลายเหล่านั้น

ชาติกำเนิดของพระกุเวรตั้งแต่ปลายพระเวทปรากฏไม่ชัดเจนนัก ศัมภีร์ อรรถเวทกล่าวแต่เพียงว่าพระกุเวรเป็นหัวหน้าของเหล่าอิศรชน และต่อมาปรากฏใน ศัมภีร์คัตปถพราหมณะมีฐานะราชาแห่งพวกอมุขย์ที่ชั่วร้ายเช่นรากษส ครั้นถึงวรรณคดี ลมัยหลังพระเวท ชาติกำเนิดของพระกุเวรมีรายละเอียดมากขึ้น ในศัมภีร์รณมูลมฤตติพระกุเวร มีฐานะเป็นเทพองค์หนึ่ง มีหน้าที่เป็นโลกบาล แต่ยังไม่มียละเอียดอื่น ๆ ส่วนในศัมภีร์ รามายณะ มหาภารตะ และปุราณะ ได้กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับชาติกำเนิดของพระกุเวร ที่สืบเชื้อสายมาจากพระประยาปติ พระกุเวรจึงมีฐานะเป็นพราหมณ์ การที่พระกุเวรจะ เปลี่ยนแปลงฐานะหรือวรรณคดีต้องอาศัยการบำเพ็ญพรตอย่างเคร่งครัด ซึ่งประเพณีอินเดีย ถือว่าการบำเพ็ญพรตเป็นการแสดงถึงความประพฤติหรือการปฏิบัติที่ดงามของผู้บำเพ็ญพรต และเชื่อว่าเป็นวิถีทางหนึ่งที่จะทำให้พระผู้เป็นเจ้า ได้มาปรากฏพระองค์ให้ผู้บำเพ็ญพรตได้ เข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิด ดังนั้นผู้ที่ประสงค์จะได้รับพรหรือในสิ่งที่ตนปรารถนาจากพระผู้เป็นเจ้า จึงต้องใช้การบำเพ็ญพรตเป็นหนทางไปสู่ความสำเร็จ

จากเรื่องราวที่ปรากฏในวรรณคดีรามายณะ มหาภารตะ และปุราณะ การเปลี่ยนแปลงฐานะของพระกุเวรนั้นมีคล้ายคลึงกัน ข้อแตกต่างที่ปรากฏนั้นเป็นเพียงข้อปลีกย่อย แต่ที่คล้ายคลึงอย่างหนึ่งได้แก่บรมเทพผู้ประทานพรให้แก่พระกุเวร อันอาจเป็นผลจากความเลื่อมใสนับถือของกรรที่มีต่อพระผู้เป็นเจ้าแต่ละองค์ ซึ่งทำให้รายละเอียดในเรื่องนี้แตกต่างกันออกไป ดังนี้

ศัมภีร์รามายณะ³⁷ กล่าวว่าเมื่อพระกุเวรเจริญวัยขึ้นแล้วได้เดินทางเข้าไปยังป่าใหญ่แห่งหนึ่งเพื่อหาสถานที่อันวิเวก เพื่อบำเพ็ญพรต เมื่อพบสถานที่พอใจพระกุเวรก็เริ่ม

³⁷R. 7.3.9-20.

ต้นป่าเหี้ยพรตซึ่งดำเนินไปอย่างเคร่งครัดมาก เริ่มตั้งแต่ต้มน้ำเพียงอย่างเดียวโดยไม่มีอาหารอย่างอื่น จากนั้นจึงดมน้ำดื่ม จึงมีอากาศเพียงอย่างเดียวเป็นอาหาร พระฤเวรบ่าเหี้ยพรตอย่างนี้เป็นเวลา 1,000 ปี ในที่สุดพระพรหมกับคณะเทพก็เสด็จมา และให้พระฤเวรเลือกขอพรได้ตามปรารถนา พระฤเวรจึงขอเป็นผู้พิทักษ์รักษาสวรรวาลซึ่งพระพรหมทรงพอพระทัย ขณะนั้นมีเทพผู้พิทักษ์รักษาสวรรวาลอยู่แล้วเพียง 3 องค์ คือ พระอินทร์ พระยม และพระวรุณ เมื่อพระฤเวรได้รับหน้าที่นี้อีกหนึ่ง ผู้พิทักษ์รักษาสวรรวาลหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า โลกบาล ก็จะมีครบ 4 องค์ ดูแลรักษาได้ทั้ง 4 ทิศ นอกจากนั้นพระพรหมยังประทานยานวิเศษซึ่งมีชื่อว่าบุษบก (puruṣpaka) เป็นยานที่มีความงดงามลึกลับดุจดั่งแห่งอาทิตย์ และให้พระฤเวรครอบครองดูแลทรัพย์สินทั้งมวลพร้อมทั้งให้มีฐานะเช่นเดียวกับเทพอื่น ๆ

เรื่องราวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงฐานะขึ้นเป็นเทพของพระฤเวรในมหาภารตะ³⁸ มิได้กล่าวถึงรายละเอียดวิธีบำเพ็ญพรตของพระฤเวรจนได้รับพรจากพระพรหม แต่จะกล่าวถึงพรต่าง ๆ ที่พระพรหมทรงประทานให้พระฤเวรว่า พระฤเวรเป็นผู้มีความเสียสละต่อพระพรหมผู้เป็นอัยกา (ปู่) มาก ได้บำเพ็ญเพียงอย่างเคร่งครัดจนเป็นที่พอพระทัยของพระพรหม พระพรหมจึงประทานพรให้พระฤเวรเป็นเทพแห่งความมั่งคั่งและเป็นเจ้าของทรัพย์สินทั้งมวล นอกจากนี้ยังมีความเป็นอมตะ เป็นหนึ่งในจตุโลกบาลผู้ทำหน้าที่ปกป้องและพิทักษ์รักษาสวรรวาล พร้อมทั้งมอบบุษบกซึ่งเป็นยานวิเศษที่ไปไหนได้ตั้งใจของผู้ขับ และให้ดำรงฐานะความเป็นราชาของพวกยักษ์โดยให้ไปครอบครองเมืองสังกาส์ เคยเป็นที่อยู่ของพวกภราทษล

ในวรรณคดีปุราณะ เรื่องราวของพระฤเวรที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงฐานะเป็นเทพนั้น มีรายละเอียดแตกต่างไปจากรamayana และมหาภารตะออกไปอีกแนวหนึ่ง โดยกล่าวว่า พระฤเวรผู้เป็นราชาแห่งนครอลกา เป็นผู้มีความเสียสละศรัทธาในพระศิวะมากได้ปฏิบัติกิจบำเพ็ญเพียงอยู่ตลอดบัทมกัลป์ (Pādmakalpa) เมื่อสิ้นลุตัทมกัลป์และเริ่มต้นเมฆวาหนกัลป์ (Meghavāhanakalpa) พระฤเวรได้ปฏิบัติกิจที่นอกเหนือจากการบำเพ็ญเพียงคือการตามไฟด้วยตะเกียงบูชาพระศิวะในวัดของพระองค์ เท่านั้นยังไม่พอ พระฤเวรยังได้เดินทางไปยัง

³⁸ MBh. 3.258.10-16.

เมืองกาสิ (Kāśī) เพื่อไปตามไฟในวัดของพระคิเว พระฤเวรตั้งสิวลิงค์ (Sivaliṅga) ในที่อันควรและบูชาด้วยดอกไม้ พระฤเวรจะล่าวดมন্ত্রะลึกถึงพระคิเวด้วยจิตที่ผ่องใส และมั่นคงแน่วแน่ ต่อมาพระฤเวรก็เริ่มบำเพ็ญพรตอย่างเคร่งครัดโดยการบงคับลมหายใจ เข้าออกเพื่อให้จิตใจบริสุทธิ์ การบำเพ็ญพรตอย่างหนักเช่นนี้ทำให้ร่างกายพระฤเวรซูบผอม จนเหลือแต่หนังหุ้มกระดูก

เมื่อเวลาผ่านไป 200,000 ปี พระคิเวและพระอุมาได้เสด็จมาโปรด พระคิเว ประทานพรให้พระฤเวร เป็นเจ้าของทรัพย์ทั้งหมด เป็นราชาแห่งพวกยักษ์ คุหยัก กิณร เป็นผู้ปกครองเหล่าภูมยชนและเป็นผู้อำนวยความมั่งคั่งและทรัพย์แก่ผู้ที่ปฏิบัติตนถูกต้องตาม ทำนองคลองธรรม และบำเพ็ญคำสั่งนิกอันเหมาะสม³⁹

เวตตี มณี ได้กล่าวถึงวิธีบำเพ็ญพรตของพระฤเวรที่แตกต่างออกไปอีกว่า พระฤเวรบำเพ็ญพรตอย่างเคร่งครัดเพื่อให้เป็นที่พอพระทัยแก่พระพรหม ครั้งแรกพระฤเวร บำเพ็ญพรตอยู่ในน้ำโดยเอาศีรษะแช่น้ำ เวลาผ่านไปพระพรหมยังไม่เสด็จมาพระฤเวรจึง เปลี่ยนวิธีบำเพ็ญพรตใหม่โดยยืนขาเดียวกลางบัญชีาคณิ* (pañcāgni) เป็นเวลา 100,000 ปี พระพรหมจึงทรงปรากฏองค์และทรงให้พรพระฤเวร เป็นโลกบาลและเป็นเจ้าของทรัพย์ทั้งหมด พระพรหมทรงมอบขุมทรัพย์ 2 ขุม ชื่อ คังขณิธิ (Sāṅkhanidhi) และปัทมณิธิ (Padmanidhi) นอกจากนี้ยังทรงให้ยานวิเศษชื่อบุษบกเพื่อใช้เป็นพาหนะที่เหมาะสมกับฐานะโลกบาล 1 ใน 8 ของโลกบาลทั้งหมด⁴⁰

³⁹The Siva Purāna, trans. J.L. Shashri (Delhi : Motilal Banarsidass, 1973), 1 : 266-268.

* เป็นชื่อของไฟศักดิ์สิทธิ์ จำนวน 5 กอง มีชื่อต่าง ๆ ดังนี้ ทักคณิ (Dakṣiṇa) การหัตตะยะ (Garhapatya) อาหวนิยะ (Āhavanīya) ลักยะ (Sabhya) และอวาสลักยะ (Āvasathya) (Monier-Williams : 577)

⁴⁰Mani, The Puranic Encyclopaedia, p. 435.

4. รูปร่างลักษณะของพระฤเวระ รูปร่างหรือรูปปั้นของพระฤเวระที่เราพบนั้นมีน้อยมากและที่พบก็เป็นของพุทธศาสนา* มากกว่าของศาสนาฮินดู ดังนั้นหลักฐานที่เกี่ยวกับลักษณะและรูปร่างของพระฤเวระที่พอจะหาได้ก็มีเพียงในวรรณคดีต่าง ๆ เท่านั้น แต่ถึงกระนั้นวรรณคดีสันสกฤตก็มีข้อความที่กล่าวถึงรูปร่างลักษณะของพระฤเวระไว้มิมากนัก ส่วนใหญ่จะสอดแทรก อยู่ในจริยวัตรของพระองค์ นอกจากนี้รายละเอียดเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะของพระฤเวระที่ปรากฏในวรรณคดียังแตกต่างกันออกไปเป็น 2 แนวความคิด คือ

คัมภีร์รามายณะและมหาภารตะกล่าวถึงลักษณะรูปร่างของพระฤเวระว่าพระองค์เป็นเทพผู้มีความสง่างาม⁴¹ หรุหราโอ้อ่า ใส่ตุ้มหูอันใหญ่แวววาว ประดับประดาด้วยเครื่องประดับที่มีค่าอิ่ง ล้อมเสี้ยวคลุมกึ่งดงาม⁴² ผิวกายดั่งทองบริสุทธิ์⁴³ สุกใสรุ่งโรจน์ตั้งแสงแห่ง

* รูปร่างหรือรูปปั้นของพระฤเวระทางพุทธศาสนาที่พบมักมีลักษณะที่ผิดแปลกกันออกไป โดยเฉพาะทางแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ดูภาพหน้า 74-75)

ในประเทศไทยประชาชนรู้จักพระฤเวระในรูปร่างของพญายักษ์ยืนถือไม้ตะบองยาว ยืนอยู่ระหว่างขา พบเห็นเล่นมอในพิธีสวดภาณยักษ์ แต่สำหรับด้านช่างศิลป์จะเขียนภาพของพระฤเวระออกเป็น 2 แบบคือ

ก) ถ้าเป็นกูปะริน (รัชกาลที่ 6 ได้ทรงอธิบายการเพี้ยนเสียงจากฤเวระไว้ในภาคผนวกของบทละคร เรื่อง คุศุผลตลา) ผู้เป็นพี่ชายของทศกัณฐ์ในวรรณคดีรามเกียรติ์ รูปร่างของกูปะรินจะเป็นยักษ์ (ดูภาพหน้า 32)

ข) ถ้าเป็นท้าวเวสสุวัณ หรือ โปศัพ (ชื่อของพระฤเวระทางพุทธศาสนา) รูปร่างลักษณะจะเป็นเทพเจ้าองค์หนึ่งมีความสวยงามเช่นเทพองค์อื่น ๆ (ดูภาพหน้า 33)

⁴¹ MBh. 3.158.16; R. 7.7.9.3.

⁴² MBh. 2.10.5.

⁴³ MBh. 3.41.

พระฤเวธรูปที่ 1

จากหนังสือ Vincent A Smith, A History of Fine Art in India & Ceylon
(Bombay : Treasure of Books, 1920), Plate 150.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พระเทวีหารติ รูปที่ 1

จากหนังสือ Smith, A History of Fine Art in India & Ceylon,

Plate 50.

พระฤๅษีรูปที่ 2

จากหนังสือ Smith, A History of Fine Art in India & Ceylon, Plate 49.

พระฤเวธรูปที่ 3

คณะอาจารย์วิทยาลัยช่างศิลป์, จากหนังสือ ศิลปลายไทย (กรุงเทพฯ :
ศิลปบรรณาการ, 2517), หน้า 75.

พระภูเวอรูปที่ 4

คณะอาจารย์วิทยาลัยช่างศิลป์, จากหนังสือ ศิลปลายไทย, หน้า 87.

คัมภีร์วิษณุธรรมโถตตร (Visṇudharmottara) กล่าวว่าพระกเวรมีร่างกายใหญ่โต ล้อมเสื่อเกราะ มีเครื่องประดับลงมาถึงพุง มีหนวดแบบงาช้าง 2 ข้างริมฝีปากบน* และตาซ้ายมีจุดสีเหลือง⁵²

คัมภีร์อังคัมภีร์เกทาคม (Amṣumadbhedāgama) กล่าวว่ารูปร่างลักษณะของพระกเวร เป็นบุคลาธิษฐานที่คล้ายคลึงกับกุต⁵³ มีลำตัวและใบหน้าที่ใหญ่ แขนขาสั้น ดัดแนบลำตัว ล้อมมงกุฏ มือถือดอกบัว⁵⁴

จะเห็นได้ว่าเรื่องรูปร่างลักษณะของพระกเวรแยกเป็น 2 ท่าง ซึ่งอาจเกิดจากแนวความคิดที่ว่า

1. พระกเวรมีฐานะเป็นเทพแห่งความมั่งคั่งและทรัพย์สมบัติ ทำหน้าที่เป็นโลกบาลพิทักษ์ปกป้องจักรวาล รูปร่างลักษณะจึงควรงดงามล้ำค่า เผยเช่นเดียวกับเทพอื่น ๆ และ

2. ในฐานะที่พระกเวรเป็นราชาแห่งพวกคหะยัก ยักษ์ ราชกะส กิณนร และอื่น ๆ พระกเวรจึงอาจมีรูปร่างลักษณะที่น่าสะพรึงกลัว เช่นเดียวกับบริวารของพระองค์

เป็นการยากมากที่จะหาหลักฐานเกี่ยวกับรายละเอียดเรื่องรูปร่างลักษณะของพระกเวรที่จะชี้ชัดลงไปได้ว่าแท้จริงเป็นอย่างไร อย่างไรก็ตาม ถ้าเหตุผลของความผิดแปลกแตกต่างเหล่านี้ อาจเป็นผลจากอารยธรรมและความเชื่อที่ได้รับการถ่ายทอดของชนในแต่ละท้องถิ่นมากกว่าสิ่งอื่น และที่สำคัญที่สุดไม่ว่าพระกเวรจะมีรูปร่างลักษณะอย่างไร พระกเวรก็เป็นที่นับถือและมีผู้ยกย่องว่าเป็นเทพองค์หนึ่งโดยสมบูรณ์

* รูปปั้นของพระกเวรที่ลัทธิ พหุโลล มีลักษณะใกล้เคียงคือมีหนวดที่ริมฝีปากบน ล้อมข้าง มีเครื่องประดับห้อยลงมาถึงพุง แต่ไม่ได้ล้อมเสื่อเกราะ และมีมงกุฏสวมอยู่บนศีรษะ (ดูภาพหน้า 31).

⁵²RAO. Gopinatha, Elements of Hindu Iconography (Delhi : Indological Book House, 1971), p. 536.

⁵³Ibid.

⁵⁴Gopinatha, Elements of Hindu Iconography, p. 536.

5. อาวุธของพระกুবเวร เนื่องจากพระกুবเวรเป็นเทพผู้อำนวยความสะดวก และทรัพย์สินสมบัติให้แก่ผู้อื่น ประกอบกับพระกুবเวรเป็นผู้มีใจเชื่อเพื่อเมตตา จึงทำให้พระกুবเวรไม่ค่อยมีเรื่องราวการต่อสู้เป็นการส่วนตัวกับผู้อื่นมากนัก นอกจากการต่อสู้ตามหน้าที่ของโลกบาลที่จะต้องคอยดูแลพิทักษ์รักษาสักรวาลมิให้ศัตรูรุกล้ำเขตแดนได้เท่านั้น ฉะนั้น อาวุธของพระกুবเวรที่ปรากฏในวรรณคดีสันสกฤตจึงมีไม่กี่ชนิดที่กล่าวถึงเสมอคือคทา⁵⁵ (Gadā)

การต่อสู้ที่สำคัญของพระกুবเวรคือ เมื่อราวณะได้ยกกองทัพขึ้นเขาไกลาลเพื่อบุกตีเมืองอลกา พระกুবเวรได้ใช้คทาเป็นอาวุธออกต่อสู้กับราวณะอย่างสามารถ การต่อสู้ครั้งนี้พระกুবเวรต้องพ่ายแพ้แก่ราวณะ ถูกตีจนสลบและราวณะได้แย่งเอาบุษบกพรหมทั้งขนเอาทรัพย์สินสมบัติของพระกুবเวรกลับไปเมืองสังกาดด้วย⁵⁶

ในวิษณุปุราณะ⁵⁷ ได้กล่าวถึงอาวุธของพระกুবเวรที่สร้างขึ้นจากรศมีอันแรงกล้าของพระสุริยะ (Sūrya) ว่า นางสัจญญา (Sañjñā) ผู้เป็นธิดาของพระวิศ्वกรรม และเป็นชายาของพระสุริยะ ได้หนีสามีไปเพราะทนแสงรุ่งโรจน์จากกายของพระสุริยะไม่ได้ ด้วยความกลัวว่าสามีจะสำนางได้ นางจึงแปลงกายเป็นม้า แต่พระสุริยะก็สำนางได้จึงพานางกลับมาและให้พระวิศ्वกรรมบุตรศมีของตนออก 1 ใน 8 ส่วน และรศมีที่ชุดออกนั้น พระวิศ्वกรรมได้นำมาสร้างเป็นอาวุธให้แก่เทพเจ้าต่าง ๆ รวมทั้งพระกুবเวรด้วย*

⁵⁵H.44.17; The Agni Purāṇa, p. 132.

⁵⁶R.7.15.17.

⁵⁷The Viṣṇu Purāṇa, trans. H.H. Wilson, 3 : 22.

* รัชกาลที่ 6 ได้ทรงอธิบายว่าอาวุธต่าง ๆ ที่พระวิศ्वกรรมสร้างจากจรีของพระสุริยะและถวายแก่เทพต่าง ๆ ดังนี้ สร้างจักรถวายพระนารายณ์ สร้างตรีศูลถวายพระอินทร์ สร้างคทาให้พระกুবเวร และสร้างหอกให้พระขันทกุมาร (ดูบทละครเรื่องศकुณตลา).

นอกจากอาวุธที่กล่าวมาแล้ว พระภูเวรยังมีอาวุธประจำพระองค์ชื่อว่า อันตรธาน (Antardhāna) อาวุธนี้มีพละนาภามากสามารถทำให้ศัตรูหลับไหลหมดสติได้ พระภูเวร ได้มอบให้แก่อรชุน เพื่อนำไปต่อสู้กับพวกกษัตริย์เการพ⁵⁸

6. นิสัยใจคอของพระภูเวร คุณลักษณะพิเศษประการสำคัญของพระภูเวรคือ ความอ่อนโยน ความมีเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อ และความเที่ยงธรรมต่อผู้อื่น คุณลักษณะ เช่นนี้นับเป็นอุปนิสัยหรือความประพฤติที่ตงามของพระภูเวรยากที่จะหาผู้ใดเสมอเหมือนได้ แม้เมื่อฤๅษินารถได้พรรณมาคุณลักษณะที่ดีเลิศของพระรามประการต่าง ๆ ก็ยังนำเอาอุปนิสัยของพระภูเวรมากล่าวเปรียบเทียบด้วยว่า "พระรามมีความมั่นคงดุจเขาหิมาลัย มีความลึกซึ้งไม่อาจหยั่งได้ดุจมหาสมุทร มีกำลังอำนาจดุจพระวิษณุ งามงามดุจพระศนทร์ อดทนดุจผืนแผ่นดิน เมื่อถูกกระตุ้นให้โกรธจะโหดเหี้ยมดุจไฟปลั้สยกลับ ใจบุญเอื้อเฟื้อดุจพระภูเวร และเที่ยงธรรมต่อเพื่อนมนุษย์"⁵⁹

อีกทั้งเมื่อทพมานได้พบนางสีดาที่เมืองลึงกา ทพมานเห็นนางสีดาเศร้าโศก จึงได้กล่าวปลอบใจนางโดยการพรรณมาคุณลักษณะของพระรามให้ฟังว่า

พระรามลุ่มใสดุจแสงแห่งอาทิตย์ เป็นที่รักของชาวโลกดุจพระศนทร์ มีความเมตตาเอื้อเฟื้อแก่มวลมนุษย์ดุจพระภูเวร ทรงมีพระเกียรติยศ และทรงพละนาภาดุจพระวิษณุ มีสติยวจาและอ่อนหวานดุจเทพแห่งวจา มีความกล้าหาญ และสั่ง่างามดุจเทพแห่งความรัก เป็นผู้ยัสต์ความโกรธของศัตรู ประเสริฐสุดใน

⁵⁸ MBh. (tr.) 3 : 129.

⁵⁹ สัมพร สิงห์โต "ความสัมพันธ์ระหว่างรามายณะของวาลมิกีและรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1" (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 30.

หม่นกรบ⁶⁰

จากข้อความพรรณนาคุณลักษณะของพระรามของฤๅษีนาถ กล่าวให้ฤๅษีวาลมิกิ พังกิติ หรือที่กฎหมายกล่าวปลอมใจนางสีดานั้นย่อมแล้งงให้เห็นถึงอุปนิสัยที่มีแต่การให้ การเชื่อเพื่อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นของพระกัเวร และด้วยคุณธรรมอันเลิศเหล่านี้พระกัเวรจึง ได้รับการยกย่องกล่าวขวัญถึงและประทับอยู่ในจิตใจของบุคคลโดยทั่วไป

ความกรุณาและการให้ของพระกัเวรกับมวลมนุษย์นั้นมากมายจนเห็นเด่นชัด เช่น เมื่อธรูวะ (Dhruva) บุตรของอุตตนาปาท (Uttānapāda) ภินางสุณิตี (Sunīti) ได้รุกรานเมืองอลกาเพื่อแก้แค้นแทนพี่ชายต่างมารดาที่ถูกยักขันทนหญิงฆ่าตายในขณะที่ออกล่าสัตว์ ธรูวะได้สังหารพวกยักษ์ล้มตายลงเป็นจำนวนมาก จนเมื่อพระมณูผู้เป็นปู่ของธรูวะได้เสด็จมาพร้อมเหล่าฤๅษีเพื่อไปยังและตักเตือนธรูวะถึงการฆ่าฟันพวกยักษ์ที่บริสุทธิ์เพียงแต่คิดว่ามีส่วนพัวพันกับการตายของพี่ชาย เป็นสิ่งที่น่าติเตียนและไม่ควรเกิดขึ้นในเผ่าพันธุ์ของพระองค์และด้วยเหตุผลที่ธรูวะได้ฆ่ายักษ์เหล่านั้นเป็นการกระทำผิดที่รุนแรงต่อพระกัเวรผู้เป็นสหายของพระศิวะ ธรูวะจึงควรขอโทษต่อพระกัเวร จากนั้นพระมณูและเหล่าฤๅษีก็กลับไป

ธรูวะได้ทิ้งคำของปู่ความคุมแค้นก็หายไป เมื่อพระกัเวรเสด็จมาพร้อมบริวาร ธรูวะได้แสดงความเคารพต่อพระกัเวร พระกัเวรได้กล่าวกับธรูวะอย่างอ่อนโยนและมิได้แสดงอาการโกรธเคืองต่อการกระทำของธรูวะเลยว่า พระองค์ยินดีมากที่ธรูวะได้ละทิ้งความแค้นลงได้ และได้อธิบายให้ธรูวะเข้าใจว่าการที่ยักขัณธรูวะฆ่าตาย และการที่ยักขัณฆ่าพี่ชายของธรูวะตายนั้นเป็นเรื่องของกาล (kāla) ซึ่งรับผิดชอบต่อการ

⁶⁰R.5.34.28-30

āditya iva tejasvī lokakāntaḥ 'saśī yathā /
 rājā sarvaśya lokasya devo kuvero yathā //28//
 vikrameṇopapannasca yathā viṣurmahāyasāḥ. /
 satyavadī madhuravāgdevo vācaspatiryāthā //29//
 rūpavānsubhagaḥ 'srīmāṅkaṃdarpa iva mūrtimān
 sthānakrodho prahartā ca 'sreṣṭho loke mahārathaḥ //30//

สร้างและการทำลายของสรรพชีวิตทั้งมวล ความคิดของมนุษย์จึงเหมือนความฝันที่มีแต่
หลอกลวงและไร้สาระ มนุษย์ย่อมมีอิริยาเป็นของตนเองและยอมรับความคิดอย่าง
ต่อเผื่องใน เรื่องกายภาพ และวิญญาณ ดังนั้นมนุษย์จึงทุกข์ทรมานและตกเป็นทาสของ
วิญญูสังสาร ด้วยเหตุนี้ความคิดระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้าจึงต่างกัน

พระกเวรได้บอกให้ธรรมาทนายที่จะหลุดพ้นจากวิญญูสังสาร ทนทางหนึ่ง
คือการบูชาพระวิษณุผู้ซึ่งเคยทำลายวิญญูสังสารและได้เคยอวตารลงมาในร่างของสัตว์
ทั้งมวล และพระกเวรยังให้ธรรมาเลือกขอพรจากพระองค์ได้ตามใจปรารถนา ธรรมา
ได้ขอให้ตัวเองมีความรักดีมั่นคงต่อพระหรืออยู่ตลอดเวลา เพื่อเป็นหนทางที่จะหลีกเลี่ยง
อิริยาทั้งปวง

การที่พระกเวรได้ปฏิบัติต่อธรรมาเช่นนี้ย่อมแสดงถึงความเปี่ยมด้วยเมตตา
กรุณาและความมีเหตุผลที่เทพอย่างพระองค์ได้มอบให้แก่มนุษย์ และเหตุการณ์เช่นนี้
มิใช่จะเกิดขึ้นครั้งใดครั้งเดียวเท่านั้น หากแต่เมื่อพวกกษัตริย์ป่าศัพทถูกเนรเทศเข้าไป
ในป่าและบุกรุกเข้าไปจนถึงเขตแดนเมืองอลกาาก็เกิดเหตุการณ์เช่นนี้อีก พวกยักษ์และ
รากษสผู้เป็นบริวารของพระกเวรถูกฆ่าล้มตายเป็นจำนวนมากรวมทั้งมณิमान (Maniman)
ผู้เป็นสหายของพระกเวรด้วย เพราะทำการขัดขวางมิให้พวกกษัตริย์ป่าศัพทบุกรุกเข้าไป
เมื่อพระกเวรทราบเรื่องก็โกรธมากสั่งยกกองทัพออกมาเพื่อต่อต้านผู้บุกรุก แต่เมื่อพระองค์
ได้ทราบถึงความเป็นไปของกษัตริย์ป่าศัพทแล้วพระกเวรเห็นใจและตั้งใจได้ต้อนรับกษัตริย์ป่าศัพท
ในโอกาสอย่างนี้ และได้สั่งที่พำนักให้แก่กษัตริย์ป่าศัพทเป็นอย่างดี พร้อมทั้งได้กล่าวถึงสาเหตุ
ที่พวกบริวารและมณิमानถูกเหล่ากษัตริย์ป่าศัพทฆ่าตายว่า เพราะคำสาปของฤชือศลิตยะ และเพื่อ
ให้เหตุการณ์เป็นไปด้วยดี พระกเวรได้ใช้อำนาจของพระองค์บันดาลให้บรรดายักษ์และรากษส
ที่ตายเหล่านั้นกลับคืนมีชีวิตเหมือนเดิมอีก

นอกจากความเมตตากรุณาและความเชื่อเทือกแก่ผู้อื่นแล้วพระกเวรยังเป็น
ผู้ที่มีความรักเคารพและเชื่อฟังบิดามารดามากด้วย ดังจะเห็นได้จากเมื่อพระกเวร
ได้รับพรจากพระพรหม พระกเวรได้กลับมามีใจให้บิดาฟังและขอให้บิดาช่วยแนะนำ

พระฤๅวรูปที่ 5

จากหนังสือ Smith, A History of Fine Art in India & Ceylon.

Plate 105.

ที่อยู่ให้แก่พระองค์ เมื่อบิดาแนะนำให้ไปอยู่ที่เมืองสังกาศพระฤเวศก็ปฏิบัติตาม⁶¹
 และได้อันบุชบกกสุมมาเยี่ยมบิดามารดาเล่มอมิตโตชาติ⁶² และเมื่อราวณะล่งทูตมา
 เจรลาขอเมืองสังกาศ พระฤเวศก็นำเรื่องราวไปปรึกษาบิดาอีก ครั้นบิดาแนะนำให้
 หลีกเสี่ยงการต่อสู้กันและให้พระฤเวศย้ายไปอยู่เสียที่เขาสโกลาส์ พระฤเวศก็ปฏิบัติ
 ตามคำบิดาโดยดี⁶³

พระฤเวศไม่เพียงแต่จะรักบิดามารดาเท่านั้น แม้แต่ราวณะและน้องคนอื่น ๆ
 พระฤเวศก็เอาใจใส่และพยายามทำหน้าที่ของที่ดีและป้องกันรักษาชื่อเสียงของ
 วงศ์ตระกูล ดังจะเห็นได้จากพระฤเวศได้ทราบเรื่องราวว่าราวณะและน้อง ๆ ทำตัว
 เป็นอโณรพาลเที่ยวรบกวนเทวดา ฤๅ อยู่ตลอดเวลา และยังได้อันไปทำลายอุทยาน
 ใจตระกูลและอุทยานนันทะจนเสียหายยับเยิน เป็นเหตุให้เหล่าทวยเทพทั้งหลายโกรธ
 แค้นนัก พระฤเวศได้ล่งทูตไปหาราวณะที่เมืองสังกาศเพื่อขอร้องให้เลิกความประพฤติ
 เช่นนั้นเสีย และกล่าวว่าพระองค์ต้องใช้เวลาถึง 800 ปีในการบำเพ็ญพรตและเพื่อที่จะ
 ได้ล้ามารดาทำให้อุทยานที่ถูกทำลายนั้นกลับคืนสภาพเดิม แต่แทนที่ราวณะจะเซื่อฟัง
 กลับฆ่าทูตและยกทัพไปย่ำยีเมืองอลกาเพื่อแสดงมกิธราณภาพของตนเสียอีก⁶⁴

โดยปกติทั่วไปแล้วพระฤเวศเป็นผู้ร่าเริงสนุกสนาน ขณะที่พระองค์เสด็จ
 ประพาสไปในที่ต่าง ๆ จะมีทวงนางอัปสรและเหล่าคนธรรพติดตามเป็นบริวาร มีการ
 ขับร้องและเล่นดนตรีให้ความเกษมสำราญอยู่เสมอ⁶⁵

⁶¹R. (tr.) 7.3.p.381.

⁶²Ibid., p. 382.

⁶³R. (tr.) 7 : 407.

⁶⁴R. (tr.) 7 : 410-412.

⁶⁵MBh. (tr.) 3 : 324; 2 : 22.

พระภูเวอรูปที่ 6

จากหนังสือ พระยาเสด็จจารมย์, เทวกำเนิด (พระนคร : เสริมวิทย์บรรณาการ, 2511), หน้า 82.

สำหรับในด้านการปกครองบังคับบัญชา พระฤเวระจะมีความเข้มแข็งเด็ดขาด กับบริวารของพระองค์เสมอ เมื่อมีผู้กระทำความผิดพระองค์จะลงโทษผู้นั้นน้อยบ้างมากบ้าง ตามความผิดแต่ละรายไป เรื่องราวเกี่ยวกับการลงโทษของพระฤเวระต่อบริวารของ พระองค์จึงมีมากจึงจะขอนำรายละเอียดไปกล่าวในบทต่อไป

7. ที่อยู่ของพระฤเวระ

ก) สังก สังกาเป็นเมืองแรกที่พระฤเวระไปประทับอยู่โดยได้รับคำแนะนำจากพระวิศรวัสผู้เป็นบิดา พระฤเวระได้ไปอยู่ที่สังกานี้หลังจากที่ได้รับพรจาก พระพรหม* ให้เป็นเทพแห่งความมั่งคั่งเจ้าของทรัพย์สมบัติทั้งปวง ดำรงฐานะราชาแห่ง ยักษ์ทั้งหลายและทำหน้าที่เป็นโลกบาลประจำทิศเหนือ เมืองสังกานี้ตั้งอยู่กลางทะเล ตอนใต้บนภูเขาตริคุฏ (Trikūṭa) ซึ่งพระวิศวกรรมได้สร้างขึ้นตามคำสั่งของพระอินทร์ สังกานี้เคยเป็นที่อยู่ของพวกรากษสมาก่อน⁶⁶ แต่ในขณะนั้นว่างอยู่ไม่มีผู้ดูแลปกครอง พระฤเวระจึงได้ครอบครองเมืองสังกาแต่นั้นมา⁶⁷

พระฤเวระได้ประทับอยู่ที่เมืองสังกาจนเมื่อราวณะผู้เป็นน้องชายต่างมารดา บ้าเพี้ยพรตจนได้รับพรจากพระพรหมว่าจะไม่มีวันตายด้วยฝีมือของเทพเจ้าหรือมนุษย์ ทั้งหลาย หลังจากนั้นราวณะได้ลี้ภัยมาเจรจายขอเมืองสังกาจากพระฤเวระเพื่อใช้เป็น ที่อยู่ตนและพวกเชื้อสายรากษส⁶⁸

พระฤเวระได้นำเรื่องราวที่ราวณะลี้ภัยมาเจรจายขอเมืองสังกาไปเล่าให้ บิดาฟัง บิดาจึงแนะนำให้พระฤเวระย้ายไปอยู่ที่เขาไกลาส และมอบเมืองสังกาให้แก่ ราวณะไปเพื่อหลีกเลี่ยงการต่อสู้แย่งชิงกัน พระฤเวระเชื่อฟังบิดาได้อพยพพาภรรยา และบุตรพร้อมบริวารมุ่งหน้าสู่เขาไกลาส

* ในมหาภารตะ พระพรหมเป็นผู้ประทาน เมืองสังกาให้เป็นที่ประทับของพระฤเวระ.

⁶⁶ ตูริยกยานีพนธ์ฉบับนี้, หน้า 42.

⁶⁷ R.7.3-32, MBh. 3.258.16.

⁶⁸ R.7.11.26-32.

ลังกาเป็นเมืองที่สวยงามและมีความเจริญมาก แม้ในระยะหลังจะอยู่ในความปกครองของพวกกราชสีก็ตาม ดังจะทราบได้จากเมื่อหนุมานได้ลอบเข้าไปในเมืองลังกาเพื่อค้นหานางสีดาซึ่งถูกราวณะลักตัวไป หนุมานได้พบเทวีที่รักษาเมืองลังกาทำการขัดขวางมิให้หนุมานเข้าไปในเมืองได้ แต่ในที่สุดก็ต้องพ่ายแพ้ยอมให้หนุมานเข้าเมืองได้⁶⁹ หนุมานได้เห็นความมั่งคั่งของปราสาทราชวังที่รอบล้อมด้วยกำแพงทองอันแข็งแรง ประตูทางเข้ามีลวดลายที่วิจิตร ส่วนข้อประตูก็สลักได้ด้วยมรกต ตามบาทวิถีเตี้ยราบด้วยไข่มุกและอัญมณีที่มีค่านานาชนิดดูงดงามราวกับเมืองของพระอินทร์⁷⁰

ย) อลกา (Alakā) เมื่อพระกเวระได้เดินทางมาถึง เขาไกลาล์ พระกเวระได้ขอให้พระวิศวกรรมสร้างเมืองขึ้นใหม่มีชื่อว่า อลกา⁷¹ สถานที่ตั้งของ

⁶⁹R.5.3.30-36.

⁷⁰R.5.3-10,5.7.28-32.

⁷¹The Siva Purāṇa, trans. J.L. Shastri 1 : 266.

คิเวปุระณะ และสักกัณฑปุระณะ กล่าวไว้ว่าพระกเวระครอบครองเมืองลังกาก่อนที่จะได้รับพรจากพระคิเวให้เป็นเทพแห่งทรัพย์สมบัติ ราชานแห่งพวกยักษ์ คุหยก กิณร ฯลฯ และคิเวประยูงได้กล่าวถึงเรื่องราวในอดีตชาติของพระกเวระก่อนที่จะได้เป็นราชานแห่งเมืองอลกาว่า

ในเมืองกัมปิลยะ (Kāmpilya) มีพราหมณ์ผู้หนึ่งชื่อว่า กุณฺธมริ (Gūṇanidhi) บิดาของเขาเป็นพราหมณ์ผู้มีชื่อเสียงและเชี่ยวชาญในพระเวทและเวทानตะมาก แต่กุณฺธมริเองกลับประพฤติชั่วเหลวไหล ชอบเล่นการพนันและมักจะขโมยเงินทองและทรัพย์สินในบ้านไปเล่นเล่น

วันหนึ่งเขาได้ขโมยแหวนที่มีค่าของบิดาไปและได้เสียแหวนวงนั้นให้กับนักพนันคนหนึ่งไป ต่อมาบิดาของเขาได้พบแหวนที่นักพนันคนนั้น จึงได้สอบถามจนรู้เรื่องราวและความประพฤติของกุณฺธมริ บิดาของกุณฺธมริโกรธมากจึงไล่เขาออกจากบ้านไป เมื่อกุณฺธมริถูกไล่ออกจากบ้านเขาได้ระเห่ ร่อนไปจนถึงเทวสถานของพระคิเวซึ่งในคืนนั้นกำลังมี

พิธีบวงสรวงอยู่ เมื่อเสด็จพิธีผู้ประกอบพิธีก็เข้านอน คุณมริมีความหิวมากเขาสั่งแอบเข้าไป
ในเทวสถานเพื่อขโมยเครื่องสังเวทบนโต๊ะบูชา ขณะนั้นแสงตะเกียงบนโต๊ะริบหรี่มาก
คุณมริจึงฉีกชายผ้าของเขาใส่ลงในตะเกียงเพื่อให้เกิดแสงสว่างมากขึ้น จากนั้นเขาก็หยิบ
เอาเครื่องสังเวทใส่ผ้าและเตรียมที่จะออกจากเทวสถานนั้น ด้วยความรีบร้อนทำให้เขา
สะดุดเอาร่างของใครคนหนึ่งนอนอยู่ คนผู้นั้นตกใจตื่นและร้องตะโกนให้คนช่วยกันจับคุณมริ
ในที่สุดคุณมริก็ถูกจับได้และถูกฆ่าตาย

เมื่อคุณมริตายเขาได้ถูกพาตัวไปยังยมโลกเพื่อตัดสินลงโทษ แต่ด้วยผลแห่ง
ความดีที่เขาได้ทำให้แสงตะเกียงสว่างไสวขึ้นโดยการฉีกชายผ้าของเขาใส่ในตะเกียง
จึงทำให้เงาตะเกียงไม่ตกลงบนยอดของคิวงค์ เขาจึงเป็นผู้พ้นบาปและได้ขึ้นไปอยู่
รับใช้พระคิวงค์และพระนางปารวตี และเมื่อคุณมริได้เกิดใหม่อีกครั้งเขาได้เกิดเป็นโอรส
ของราชาเมืองกลิงค์ เมื่อบิดาของเขาสิ้นชีวิตลงเขาสั่งได้ขึ้นครองราชย์แทนในนามว่า
ทมราชา (Dama) ทมราชาเป็นผู้สื่่อมใส่ต่อพระคิวงค์มาตั้งแต่เยาว์วัย ดังนั้นพระองค์
จึงได้ทรงเผยแพร่หลักการและอุดมคติ ตลอดจนหลักคำสอนของพระคิวงค์ไปทั่วราชอาณาจักร
และยังทรงจัดหาประทีปโคมไฟจำนวนมากไว้ในเทวสถานสำหรับพระคิวงค์ ทว่าพระราชฐาน
ก็ยังให้หัวหน้าหมู่บ้านภายในแคว้นของพระองค์จัดหาประทีปโคมไฟไว้ในเทวสถานของ
พระคิวงค์ทั้งหมดด้วย

เมื่อทมราชาสิ้นพระชนม์ พระองค์ได้ถือกำเนิดใหม่เป็นราชาแห่งเมืองอลกา
เพราะผลจากความเลื่อมใสและความเพียรพยายามของพระองค์ที่ปฏิบัติต่อพระคิวงค์

เมืองอลกา⁷² อยู่ในภูมิภาคที่อุดมสมบูรณ์ ธรรมชาติโดยรอบสวยงามสดชื่น ตัวเมือง และมหาปราสาททั้งหลายก็สร้างขึ้นด้วยฝีมืออันวิจิตร เป็นที่ประทับใจต่อผู้ที่ได้พบเห็นยิ่งนัก แม้แต่ขณะที่พระพรหมพาพระวิษณุและเทพอื่น ๆ เล็ดลึไปยังเขาโกลาสเพื่อเฝ้าพระคเณศ พอเล็ดลึผ่าน เมืองอลกาจะต้องหยุดชมความงามของเมืองอลกา⁷³ และเมื่อกษัตริย์ปาดมพบ ได้เสียเรื่องให้แก่วงการพุกนเรเทคำให้ท่องเที่ยวไปในป่า พวกกษัตริย์ได้เดินทาง มาจนถึงเขาโกลาส และพบเมืองอลกาและได้กล่าวถึงความสวยงามของเมืองเมื่อได้เห็น ครั้งแรกว่า

กำแพงเมืองที่สูงชันประดับประดาด้วยเพชรพลอยและอัญมณีนานาชนิด เืองเกิน และป้อมปราการแข็งแรงมั่นคงทั้งเรียงรายเป็นระยะ ๆ ประดูทางเข้าและ คุ้มประตูประดับด้วยธงทิวสวยงามยิ่ง ตัวพระราชวังก็ตกแต่งด้วยทองคำและ แก้วผลึกที่มีค่าเช่นทับทิม ลมเป็นอ่อน ๆ ได้พัดพากลิ่นหอมของมวลดอกไม้บานา นานาชนิดจากสวนโดยรอบ เสียงประสานของเหล่าลัญญาประดิษฐ์ดังเสียงเพลงที่ ชับกล่อมภายในตำหนักสตรีผู้มีความงามกำสร้งร้ายราวอย่างแฉ่มช้อย⁷⁴

ภายในเมืองอลกาประกอบด้วยปราสาทต่าง ๆ จำนวนมากตั้งอยู่สูงชันบ้างต่ำบ้าง ลดหลั่นกันไปอย่างมีระเบียบและงดงาม⁷⁵ ที่สำคัญยิ่งคือสถาปัตยกรรมซึ่งมีความโอ่อ่า และใหญ่โตโดยมีความยาวถึง 100 โยชน์ กว้าง 70 โยชน์ พระกูเวระได้ใช้อำนาจ ของพระองค์สร้างสถูปาณีนัน นอกจากจะแข็งแรงมั่นคงแล้ว ยังมีความงดงามด้วยการ ประดับประดาด้วยเพชร พลอย ทองคำ และอัญมณีที่มีค่า การสลัปลีลาอย่างวิจิตร เมื่อมองดูจะคล้ายกลุ่มเมฆที่ถูกแต่งแต้มด้วยสีต่าง ๆ รวมตัวกันเป็นก้อนใหญ่ลอยลอยในอากาศ

⁷² ภาควศปุราณะ กล่าวว่าเมื่ออรูวะ (Dhruva) เดินทางไปเมืองอลกา เพื่อแก้แค้นเทพฟ่ายที่ถูกยักษ์ตนหนึ่งฆ่าตาย เขาได้เห็นเมืองอลกาตั้งอยู่ในหุบเขาหิมาสัย

⁷³ The Siva Purāṇa, trans J.L. Shastri, p. 459.

⁷⁴ MBh. 3.159.32-50.

⁷⁵ The Meghadūta of Kālidāsa, trans. Mr. Kale. (Delhi : Motilal Banarsidass, 1967), p. 109.

เมื่อกระทบกับแสงจันทร์ก็จะส่องแสงประกายสุกใส และอบอวลด้วยกลิ่นหอมของดอกไม้นานาชนิด

สถานที่นี้เป็นที่ชุมนุมของบรรดาราชฤๅษี พรหมฤๅษี เทพเจ้าแห่งภูเขากิ่งหลาย เช่น หิมวัต วินธยะ ไกลาล ศันรมาทน์ มันทระ เป็นต้น และพระสหายที่ล้าสมัยของพระกุเวระ คือพระศิวะและนางปารวตีพร้อมด้วยเทพบริวารจะเล็ดจุมาร่วมอยู่ด้วยเสมอ

เทพที่ล้าสมัยอีกพระองค์หนึ่งคือพระนางสัทษี ที่มักจะเล็ดจุมาร่วมอยู่ด้วย พร้อมทั้งพระนลกุพร ผู้เป็นโอรสของพระกุเวระ เป็นที่น่าสังเกตรวมได้กล่าวถึงพระวิษณุ ผู้เป็นลวามียของพระนางเลย

บรรดาบริวารของพระกุเวระซึ่งมีทั้งยักษ์ คุหยักษ์ รากษส กิณร ตั้งแต่ระดับเสนาบดีลงไปนั่งเรียงรายแน่นขนัด นอกจากนี้บรรดาเทพยดลัมปิตีทั้งหลายของพระกุเวระ มีทั้ง ศังขนิริ ปัทมนิริ และเพชรพลอยอัญมณีต่าง ๆ ก็ปรากฏในรูปของบุคคลมาร่วมเผ้าอยู่เช่นกัน และที่ขาดเสียมิได้ก็คือ เหล่านางอัปสรและคนธรรพ์ นางอัปสรผู้มีชื่อเสียงในเรื่องความงดงามยิ่ง เช่น รัมภา อูรวคร์ เมณฑา ฉิตรเลนา ลุสลิสมิต ฯลฯ มาชุมนุมอย่างพรั่งพร้อม รวมทั้งนางอัปสรอื่น ๆ อีกประมาณพันนาง บรรดาคนธรรพ์ และนางอัปสรเหล่านี้จะร่วมกันเล่นดนตรี และร้องรำถวายแต่พระกุเวระ ผู้ประทับนั่งอยู่ท่ามกลางชายาจำนวน 1,000 นาง ของพระองค์⁷⁶

นครอลกาแห่งนี้นอกจากจะอุดมสมบูรณ์ด้วยทองคำ เงิน เพชร พลอย และอัญมณีต่าง ๆ แล้ว อลกายังมีแม่น้ำที่ล้าสมัยไหลผ่าน เช่น คงคา⁷⁷ (Gangā)

⁷⁶ MBh. 2.10.1-23.

⁷⁷ The Śiva Purāṇa, trans. J.L. Shastri, p. 459: The Meghadūta of Kalidāsa, p. 108.

* แม่น้ำคงคานี้ชาวอินเดียเชื่อว่าแบ่งเป็น 3 สาย สายที่ 1 ไหลผ่านบนสวรรค์ มีชื่อว่ามีทากินี สายที่ 2 ไหลผ่านบนโลกมีชื่อว่คงคา และสายที่ 3 ไหลอยู่ใต้โลกหรือบาดาล มีชื่อว่ โภควตี.

มณฑากินี⁷⁸ (Mandākinī) และมิทะเลสาบที่งดงามเช่น มาณาลี⁷⁹ (Mānasa)
 นลินี⁸⁰ (Nalinī) แม่น้ำมณฑากินีและทะเลสาบทั้งสองนี้มีดอกบัวทองขึ้นปกคลุมผิวน้ำ
 อยู่โดยทั่วไป ยามเมื่อต้องแสงอาทิตย์จะส่องแสงเป็นประกายสุกใสน่าชมยิ่งนัก

นอกเขตเมืองอลกาออกไปไม่กี่ไกลนักจะพบแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ที่มีชื่อว่านันทา (Nandā)
 และอลกานันทา (Alakanandā) แม่น้ำทั้งสองนี้เชื่อกันว่าเป็นแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์เพียงแต่
 ผู้ที่เคยกระทำบาปได้มองเห็นก็จะสามารถชำระล้างมลทินอันเกิดจากบาปเหล่านั้นได้⁸¹

สถานที่สำราญของพระกเวระและย้าวอลกาที่มีความงดงามมากคืออุทยาน
 ซึ่งมีลักษณะเป็นส่วนป่า ดังนั้นนอกจากจะเป็นสถานที่สำราญแล้วยังเป็นสถานที่อยู่ของ
 ฤๅษี มุนี อมนุษย์ต่าง ๆ รวมทั้งบรรดาสัตว์นานาชนิดด้วย บรรดาสัตว์ต่าง ๆ ที่อยู่
 ในอุทยานจะให้ดอกไม้กลิ่นหอมและผลที่มีรสเลิศตลอดทุกฤดูกาล เหล่าสตรีในเมือง
 อลกาจึงนิยมนำดอกไม้หอมเหล่านี้มาประดับผมและทัดใบหูเพื่อเพิ่มความงดงามให้กับ
 เสดเหล่านั้น⁸²

ต้นไม้ที่สำคัญยิ่งในอุทยานก็คือต้นกัลปพฤกษ์⁸³ (Kalpavṛkṣa) ต้นไม้
 สามารถจะอำนวยเสด็จอาหารทิพย์ ตลอดจนเครื่องประดับตกแต่งของสตรีได้ และยังให้
 อาหารและเครื่องดื่มที่มีรสวิเศษชื่อว่า รติผล⁸⁴

⁷⁸R.7.11.42.; MBh. 5.111.25.

⁷⁹Meghadūta of Kālidāsa; trans. Mr. Kale. p. 104.

⁸⁰MBh. 2.10.8.

⁸¹The Śiva Purāṇa, trans. J.L. Shastri p. 459.

⁸²The Meghadūta of Kālidāsa, trans. Mr. Kale. p. 110.

⁸³Ibid.; p. 123.

⁸⁴Ibid.; p. 114.

อุทยานของพระกเวระที่ปรากฏในวรรณคดีสันสกฤตมีหลายแห่ง มีทั้งที่ใน
อลกาและนอกเมืองอลกา แต่ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักกันทั่วไปมี 3 แห่ง คือ

1. ไวภราช (Vāibhṛāja) เป็นอุทยานที่คงจะอยู่ไม่ไกลจากเมือง
อลกา นักเพราะในเมฆุตถกล่าวว่ามีบรรดาสตรีและชายหนุ่มในเมืองอลกาจะพากันออก
จากเมืองมาเที่ยวเล่นหาความลุ่มลุ่มกลิ่นและพลอดรักกันในอุทยานแห่งนี้เสมอ⁸⁵

2. เสาศันริก (Sāugandhika) เป็นอุทยานที่อยู่ใกล้เมืองอลกา
อุทยานแห่งนี้นอกจากจะมีพันธุ์ไม้นานาชนิดแล้วยังมีต้นไม้สวรรค์ชื่อ เสาศนกลี
(Sāutanakas)⁸⁶

3. ไฉตระรถ หรือ ฉิตระรถ (Caitraratha or Citraratha)
เป็นอุทยานที่ตั้งอยู่ที่ภูเขามันดระ (Mandara) ทางตะวันออกของภูเขาเมรุ คนรพรพ
ชื่อ ฉิตระรถ เป็นผู้ปลุกให้พระกเวระ นับเป็นอุทยานที่มีชื่อเสียงในเรื่องความงดงาม
มากที่สุดของพระกเวระ⁸⁷

ในรามายณะได้กล่าวถึงความงามและความมหัศจรรย์แห่งอุทยานของ
พระกเวระว่า เมื่อทำทศกัณฐ์พระชนม์ถึง พระภรต (Bharata) ได้พาอำมาตย์ผู้ใหญ่
และข้าราชการออกติดตามหาพระราม นางสีดา และพระสีกษมณี เพื่อเชิญเสด็จกลับไป
ครองราชย์ พระภรตและเหล่าผู้ติดตามเดินทางมาถึงอาศรมของฤๅษีภราวาช (Bharadvāja)
พระภรตได้สั่งให้ขบวนที่ติดตามหยุดรอที่แนวป่านอกเขตอาศรมเพื่อมิให้ทำความเสียหาย
แก่แม่น้ำ ต้นไม้ และพื้นดินภายในเขตอาศรม ทั้งขบวนที่ติดตามประกอบด้วยคนจำนวนมาก
และพระภรตได้เสด็จเข้าไปเพียงลำพัง แต่ฤๅษีภราวาชได้ให้พระภรตนำผู้ติดตามทั้งหมดเข้ามา
ในเขตอาศรมของท่าน และฤๅษีภราวาชได้แสดงการต้อนรับแขกผู้มาเยือนทั้งหมดด้วยการเชิญเชิญ
ทั่วโลกลูกบอลและเทพต่าง ๆ เพื่อประทานอาหารและสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งปวง ตลอดจน

⁸⁵ Ibid., p. 120.

⁸⁶ MBh. 2.10.7; 5.111.19; Siva Purāṇa 1 : 459.

⁸⁷ R. 2.91.19; MBh. 5.111.18.; Viṣṇu Purāṇa 2 : 116; 4 : 6.

คนธรรมดาและนางอัปสร เพื่อมาร้องรำและเล่นดนตรี และที่เล่าขานได้เชยอุทยานของ
พระกเวรซึ่งมีต้นไม้มากเป็นเสื่อผ้าหลากสีและเครื่องประดับ ส่วนผลจะเป็นมารที่
งดงามราวกับนางสวรรค์⁸⁸ ให้มาปรากฏ ณ อาศรมของฤๅษีภรรยาเพื่อสร้างความสำราญ
ให้แก่พระภรรยาและผู้ติดตามทั้งหมด⁸⁹

นอกจากนี้ยังมีรามาณะ⁹⁰ ยังกล่าวว่าอุทยานเนันทนะ (Nandana)
เป็นของพระกเวรด้วย อุทยานเนันทนะนี้คงอยู่ไม่ไกลจากเมืองอลกาเพราะในสภาของ
พระกเวรจะได้กลิ่นหอมของมวลดอกไม้ที่ลมพัดพาเข้ามาจากอุทยานเนันทนะ⁹¹ และเมื่อ
ครั้งที่ราณะได้ยกกองทัพมายังเขาไกลาล์และได้ต่อสู้กับพระกเวรในระหว่างการรบ
พระกเวรถูกตีลอบ บรวารได้พาพระกเวรหลบเข้าไปในอุทยานเนันทนะ⁹²

⁸⁸R. 2.91.19.

vanam kuruṣu yaddivyaṃ yāsobhūṣaṇapatravat
divyanārīphalam śasvattatkāberamihāiva tu //19//

ต้นไม้มีวรรณะคดียุทธศาสตร์ คำสอน เรียกว่าต้นไม้กษะสีผลหรือนาริผล มีแต่เฉพาะป่า
หิมพานต์หรืออุตตรกุรุ เมื่อถึงฤดูต้นไม้กษะสีผลจะออกผลเป็นรูปร่างลักษณะเหมือนสตรีที่มี
ความงามมาก ห้อยอยู่ตามกิ่งทั่วไป ลูกไม้กษะสีผลจะอยู่ได้ 7 วันก็เน่า และขณะที่ผล
ไม้กษะสีผลโตเต็มที่พวกภริยาหรือเทพยธระจะพากันเก็บเอาไปเย็บขม ดู เล่มวิษณุโลกคัมภีร์,
เล่าเรื่องในไตรภูมิพระร่วง, หน้า 120.

⁸⁹R.2.91.1-20.

⁹⁰R.2.98.12.

susubhāscitrakūto sān girirājasamo girih
yasminvasati kākutsthah kuvera iva nandane //12//

⁹¹MBh. 2.10.7-8.

⁹²R.7.15.32-35.

และข้อความจากรามาณะนี้ทำให้คิดว่าเนันทอุทยานนี้เป็นอุทยานของพระกเวร
แต่โดยทั่วไปแล้วเนันทอุทยานมักจะถือกันว่าเป็นของพระอินทร์ทั้งในวรรณคดีสันสกฤตและ
วรรณคดีพุทธศาสนา

อย่างไรก็ตาม ล่ถานที่ล่ารายของพระกุเวรก็มีไ้จะอยู่ที่อุทยานกั้หลาย
ของพระองค์แต่เพียงอย่างเดียว ในมหากาหรตะมิกล่าวว่าพระกุเวรได้ล่ัดใจไปประทุ
หาความล่ารายอยู่ที่เขาคนธมาทน์ (Gandhamādana) ในคินแรกก่อนพระคินทร
เต็มดวงล่่มอ⁹³

ดินแดนอีกแห่งหนึ่งในวรรณคดีสันล่กฤตไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นเจ้าของ แต่ใน
วรรณคดีพุทธคาล่เนา^{*} กล่าวว่ารายาแห่งดินแดนนี้คือพระกุเวร ดินแดนนี้คืออุตตรกู
(Uttarakuru) อุตตรกูนี้ตั้งอยู่ทางเหนือของภูเขาเมรุ เชื่อกันว่าเป็นที่อยู่ของผู้
คุณธรรม เช่นลัทธิหรือพวกที่ถูกขับจากล่ัวรรค ดินแดนแห่งนี้มนุษย์ธรรมดาไม่ล่่ามารถ
ไปถึงได้เพราะมีแม่น้ำชื่อโคโลทา (Sāilodā) ไหลล่้อมรอบ น้ำในแม่น้ำนี้ถ้าถูกตัวผู้ใด
ผู้นั้นจะกลายเป็นหิน พวกอุตตรกูและพวกลัทธิสังข์ไซ้คัคค (Kicaka) ที่ขึ้นอยู่กั้
ล่่องฟากเป็นพาหนะข้ามไปมา นอกจากแม่น้ำนี้แล้วอุตตรกูยังมีทะเลล่าบมากมายที่มี
บัวทองขึ้นอยู่เต็ม ตามชายฝั่งแม่น้ำและทะเลล่าบดารดาชด้วยทองค้ำและอัญมณีที่มีค่า

⁹³MBh. 3.158.25-28.

apsarobhiḥ parivṛtaḥ samṛddhyā naravāhanah

iha kuverastāta parvasamdhisu dṛśyate

//25//

sikhare taṃ samāsīnamadhipaṃ sarvarakṣasām

prekṣante sarvabhūtāni bhānumantamivoditaṃ

//26//

devadānavasiddhānāṃ tathā kuverasya ca

gireḥ sikharamudyānamidaṃ bharatasattama

//27//

upāsīnasya dhanadaṃ tumburoḥ parvasamdhisu

gītasāmasvanastāta srūyate gandhamādane

//28//

* อากูรานาฏยลู่ตรกล่าวว่า ษนในอุตตรกูเป็นผู้มีบุญกั้ทั้งในศีลธรรม มี
รูปร่างงดงาม ไม่มิ่ทุกขัยากเพราะมีข้าวชนิดหนึ่งไม่ต้องปลูกเป็นต้นขึ้นมาเองทั้งยัง
มีกลิ่นหอม ไม่มิ่แมลงและร้าด้วย เวลาหุงก็เอาข้าวล่่าจารใส่หม้อตั้งบนไฟที่ปราศจาก
ควันและเถ้า อุตตรกูมีเมืองหลวงชื่อ อาลกมนทา มีพระกุเวรเป็นรายาธิบดี

ต้นไม้อาจจะผลิดอกและผลตกทุกฤดูกาล บางต้นก็มีผลเป็นเสื้อผ้าอาภรณ์และอัญมณีต่าง ๆ บางต้นก็ผลิตน้ำมันและอาหารที่แตกต่าง 6 ชนิด บางต้นก็ผลิตผลได้ตามใจปรารถนา ผู้ที่อยู่ในดินแดนนี้จะได้ยินเสียงของฝูงนกที่แออัดผลัดผล่านกับเสียงดนตรีและเสียงหัวเราะที่อ่อนหวาน

อุตตรกูรูเป็นดินแดนที่ไม่มีกลางวันและกลางคืน บุคคลที่เกิดในดินแดนนี้จะเกิดอย่างบริสุทธิ์มิได้เกิดอย่างธรรมดา ทุกคนมีแต่ความร่าเริงปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บ มีอายุถึง 11,000 ปี เวลาตายจะมีนกชนิดหนึ่งชื่อว่าภารุณท์ (bhārunda) คอยชากศพไปทิ้งที่หุบเขา⁹⁴

ดินแดนอุตตรกูรูนี้แม้ทางวรรณคดีสันสกฤตจะไม่ได้กล่าวว่าใครเป็นผู้ดูแลหรือครอบครอง แต่อุตตรกูรูเป็นดินแดนที่งดงามและมหัศจรรย์อยู่ทางชมพูทวีป จึงอาจเป็นไปได้ที่ดินแดนเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับอลกาและอาจอยู่ภายใต้การดูแลของพระกเวรวด้วย

ความอุดมสมบูรณ์และความสวยงามของบ้านเมืองทำให้อลกามีชื่อเรียกอีกว่า วสุธารา (Vasudhārā) หรือวสุสถลี (Vasusthalī) หรือประภา (Prabhā)⁹⁵

วิชฌูปุราณะกล่าวว่าเมืองอลกาเป็นเมืองของคนธรรพ์ด้วย⁹⁶ ปุรุรวลี (Purūravas) กับนางอัปสรอุรวตี (Urvasī) ยังเคยอยู่ร่วมกันในอลกาเป็นเวลาถึง 61,000 ปี⁹⁷

ชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในอลกาเต็มไปด้วยความสุขสนุกสนาน ไม่มีความลำบากทุกข์ยาก มีความบริสุทธิ์ที่ต้องใช้ความพยายามเลย ไม่มีความเหนื่อยอ่อน กระวนกระวาย ความทิว ความกลัว มีแต่ความเลื่อมภาคกันหมด และทุกคนมีสุขภาพแข็งแรง ไม่มีความชรา ปราศจากความเจ็บป่วย ช่วงอายุของประชาชนเหล่านี้ ประมาณ

⁹⁴R. (tr.) 4 : 284; MBh. (tr.) 6 : 116-117.

⁹⁵The Siva Purāna, trans. J.L. Shastri 1 : 265.

⁹⁶The Viṣṇu Purāṇa, trans. H.H. Wilson 5 : 368.

⁹⁷Ibid., 4 : 6.

10,000 - 12,000 ศ⁹⁸ กาลิทาลได้บรรยายภาพชีวิตของชาวอลกาไว้อย่างละเอียด

ในเมฆุตว่า

ในเมืองอลกา บรรดาผู้เป็นใหญ่แห่งทรพย์ล้มบดมีฮัสลู่ลปรากฏขึ้นเพราะ
ความฮิตลู่ล มิใช่ด้วยเหตุอื่น ความเร่าร้อนอย่างอื่นย่อมไม่มี นอกจาก
ความเร่าร้อนฮันเกิดจากพระกามเทพเท่านั้น และจะขจัดให้หายไปก็ด้วย
การอยู่ร่วมกับผู้เป็นที่รัก ความพลัดพรากจากกันด้วยเหตุอื่นย่อมไม่มี
นอกจากการทะเลาะวิวาทกันเพราะความรัก และวัยอื่นใดนอกจากวัยหนุ่มสาว
ย่อมไม่มี⁹⁹

/4/

ในเมืองอลกา ทุก ๆ วัน เหล่านักรักผู้มีขุมทรัพย์ที่ไม่มีวันหมดสิ้นในเคหาของตน
จะไปเที่ยวเล่นและสังสนทนกับหญิงนางฮัสลู่ผู้เป็นนางคณิกาชั้นเลิศในอุทยานนอกเมือง
ฮันมีชื่อว่า ไวกกราชยะ ณ ที่นั้น เหล่ากนิหรผู้มีเสียงไพเราะยิ่งนักจะขับเพลงสรรเสริญ
ยอยศพระกุเวร¹⁰⁰

/11/

⁹⁸ Wilkins, Hindu Mythology, pp. 323-324.

⁹⁹ Kale, The Meghadūta of Kalidasa, p. 113.

ānandottham nayanasalilam yatra nānyair nimittair
nānyastāpaḥ kusumaśaraḥ iṣṭasamyogasādhyāt /
nāpy anyasmāt praṇayakalahād viprayogopapattir
vittesānām na ca khalu vayo yāuvanādanyadasti //4//

¹⁰⁰ Ibid., p. 120.

akṣayyāntar bhavananidhayaḥ pratyahaṃ raktakaṇṭhair
rudgāyadbhir dhanapatiyāśaḥ kinnarair yatra sārḍham /
vaibhrājākhyam vibudhavamitāvāramukyāshāyā
baddhālāpa bahirupavanam kāmīno nirvisanti //10//

8. พาหนะของพระภูเวร พาหนะของพระภูเวรที่ปรากฏนั้นมีหลายอย่าง แต่ที่สำคัญ และเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปคือ ยานวิเศษชนิดหนึ่งชื่อว่า บุขบก ซึ่งพระพรหมได้ประทานให้ พระภูเวรเพื่อใช้เป็นพาหนะในฐานะโลกบาล¹⁰¹ บุขบกนี้สร้างขึ้นโดยพระวิศกรรม มี ความสวยงามวิจิตรตระการตามาก . เมื่อหนุมานแอบเข้าไปในสงคา เพื่อค้นหานางสีดา หนุมานได้พบบุขบกของพระภูเวรซึ่งราวณะได้แย่งมาเมื่อคราวรบกันและราวณะยังได้นำไปให้ เป็นพาหนะสักพานางสีดามาไว้ที่สงคา . ด้วยความมั่งคั่งอย่างหาที่เปรียบไม่ได้หนุมานได้ใช้ เวลาพิจารณาและเห็นว่าบุขบกนั้นมีแล่งลู่ล่อกาวดูแล่งแห่งอาทิตย์ ประดับด้วยทองและ ธรรมณีที่มีค่ายิ่ง มีววดลายวิจิตรพิสดารประกอบด้วยรูปสัตว์นานาชนิดมีขนาดเท่าของจริง มีทั้งรูปนกอินทรีจอยปากที่ล้วยงาม มีปีกซึ่งสามารถยืดและหดได้ เกาะอยู่บนดอกไม้ทอง และดอกไม้แก้ว ย่างมีงาที่เรียวงามแบกใบบัวและกำส้งโปรมนำลงบนพระ เทวรัศมีผู้เฝ้าอยู่ใน ลระนั่มองดูดอกบัวจำนวนมากในพระหัตถ์ของพระนาง¹⁰²

นอกจากความสวยงามของบุขบกนี้แล้วยังมีความวิเศษมหัศจรรย์คือสามารถหยุดได้ และเคลื่อนที่ได้รวดเร็วต้งใจของผู้ขับ อีกทั้งมีความใหญ่โตมาก เมื่อพระรามเล่ริศศึก ได้ใช้บุขบกนี้บรรทุกรัศมีของพระองค์ทั้งหมดออกจากเมืองสงกาสลับสู่พระนคร¹⁰³ และ พระรามก็ได้คืนบุขบกนี้ให้แก่พระภูเวร¹⁰⁴ พระภูเวรก็ถวายบุขบกนี้ให้กับพระราม แต่พระรามไม่รับไว้เพียงแต่เมื่อต้องการใช้จะเรียกมา และพระรามก็ได้ใช้บุขบกนี้ หลายครั้งในเวลาต่อมา

นอกจากบุขบกพระภูเวรยังมีพาหนะอื่น ๆ อีกที่ปรากฏในวรรณคดีต่าง ๆ คืออย่างซึ่งมีชื่อว่า ล่ารวเกาม (Sārvabhāuma) ในรามายณะและรูปมถนะถือว่า

¹⁰¹R.7.3.19. MBh. (tr.) 3 : 534.

¹⁰²R.5.8.2-12.

¹⁰³R.6.124.8-11, MBh. 3.295.25-40.

¹⁰⁴MBh. (tr.) 3 : 569.

อ้างสำรวรภาพเป็นพาหนะของพระกัเวรในฐานะโลกบาลผู้พิทักษ์ปกป้องสวรรค์¹⁰⁵
 ในฮัตถิปุราณะ¹⁰⁶ และฮังคังทเกทาคม¹⁰⁷ กล่าวว่าพระกัเวรมีแกะเป็นพาหนะ
 ในคัริตตวนิธิ¹⁰⁸ (Śrītatvanidhi) กล่าวว่าพระกัเวรทรงม้า

พาหนะของพระกัเวรที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่เป็นที่กล่าวถึงจนกลายเป็นชื่อ
 หนึ่งของพระกัเวรคือ นรวาหนะ¹⁰⁹ (Naravāhana) หมายถึงผู้มีนระเป็นพาหนะ
 คำว่า นระ ในที่นี้อาจหมายถึงพวกอมมนุษย์ เช่น กิมนร คูหยัก และคนธรรพ์ ทั้งนี้
 เพราะพระกัเวรเป็นราชาแห่งพวกอมมนุษย์เหล่านี้ เมื่อพระกัเวรจะไปไหนจะมีพวก
 อมมนุษย์เป็นผู้แบกไปโดยอาจจะนั่งบนหัวไหลหรือนั่งบนยานซึ่งลากหรือจูงโดยพวก
 อมมนุษย์เหล่านี้*

¹⁰⁵R.4.43.36; Gopinatha, Elements of Hindu Iconography,
 p. 536.

¹⁰⁶The Agni Purāṇa, p. 132.

¹⁰⁷Gopinatha, Element of Hindu Iconography, p. 537.

¹⁰⁸Ibid., p. 538.

¹⁰⁹R.3.43.36: MBh. 3.168.13.

* ความคิดที่ว่า นระ อาจหมายถึงอมมนุษย์นี้ไม่มีที่อ้างในต้นฉบับภาษาสันสกฤต
 แต่ในภาษาบาลีสมีการตีความในลักษณะนี้ ในอรรถกถาอาฎานาฎียสูตรกล่าวว่าบริวาร
 ของพระกัเวรจะส่งมนุษย์ทั้งชายหญิงและเด็กโดยเฉพาะสัตว์ที่มีครรภมาเป็นพาหนะเทียมยาน
 หรือนั่งบนหลังแทนม้า ชั่ว สิ่งอาจเป็นไปได้ว่าความคิดนี้อาจคล้ายคลึงกัน นอกจากนี้
 อาจตีความไปอีกอย่างหนึ่งว่าพระกัเวรนั้นเป็นพาหนะที่น่าคนไป ซึ่งหมายถึงความล้ำมารถ
 ของพระกัเวรหรือทรัพย์สินสมบัติของพระกัเวรที่กระตุ้นคนให้กระทำการต่าง ๆ ได้